

Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері



Тәрбие тал бесіктен



Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Эврика почта» және Post.kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз:

050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2, 13-7.



Мектептегі мерекелер

тәрбие жұмыстарының сценарийлері

Журнал 2006 жылдың қаңтар айынан бастап екі айда бір рет қазақ тілінде шыға бастады.
2011 жылдан бастап ай сайын шығады

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал)

МАЗМҰНЫ

Қ. Әбішева. Қазақ халқы дәстүрлерінің даналығы	3
Г. Менетаева. Салт дәстүрім – асыл қазынам	7
И. Әлішбаева. Бала тәрбиесіндегі ұлттық тәрбиенің маңызы.....	11
Р. Алимходжаева. Тіл – ұлттың жаны, халықтың үні	13
Ұ. Тастемірова. Тіл тағдыры – ел тағдыры.....	16
Р. Ташенева, Н. Рысбаева. Тілім менің – мәртебем мәңгі жасар	18
Г. Жолдыбаева. Тәрбиелік шаралар – тәрбие жұмысын ұйымдастырудың негізгі формасы.....	20
Р. Ибрагимова. Сыныптан тыс жұмыстардың мазмұны және ұйымдастырылуы	24
Қ. Тіленбаева. Ардақтымыз – Ата заң.....	27
Б. Сагадиева. Тарих – ғасырлар куәсі.....	28
Г. Сыдыкова. Балалармен дос бола отырып, тәрбиелеу	33
Ә. Қаунбекова. Еліміздің білімді ұрпағымыз	35
Р. Жукеева. Қызықты математика	36
Н. Жәлелова. Әз наурыз – жаңару мен жаңғырудың бастауы	41

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

«Мектептегі мерекелер:
тәрбие жұмыстарының
сценарийлері» журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, № 10966-Ж
куәлігі берілді.

Басылым индексі: 75489

Басуға қол қойылды
23.07. 2025 ж.
Офсеттік басылым.

Тапсырысы: 326.

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 303 37 67.

Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru
Сайт: www.pedagog-ltd

Журнал <<Print House GERONA>>
баспаханасында басылды.
Алматы қаласы, Сәтбаев көшесі
30А/3, 124-кеңсе.
Тел.: (727) 250 47 40.

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

Кіршібаева Райхан –
эл-Фараби атындағы
№145 мектеп-гимназия
директорының тәрбие
жұмысы жөніндегі
орынбасары.
Алматы қаласы.

**Қоңырбаева Сараш
Сахиқызы –** эл-Фараби
атындағы Қазақ Ұлттық
университетінің
қауымдастырылған
профессоры, педагогика
ғылымдарының кандидаты.
Алматы қаласы.

**Атабекова Бақытгүл
Ботабекқызы – PhD,**
Абай атындағы Қазақ
Ұлттық педагогикалық
университетінің аға
оқытушысы. Алматы қаласы.

**НАЗАР
АУДАРЫҢЫЗ!**

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде CD дискіге жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Факс арқылы, бағалы хат арқылы да редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.



Қазақ халқы дәстүрлерінің даналығы

Мақсаты: тәрбиеленушілерге халқымыздың салт-дәстүрін, әдет-ғұрыптарын, мәдениеттерін көрсету. Көрініс арқылы балаларды ата-бабамыздан асыл мұра болып қалған салт-дәстүрімізді біліп үйренуге тәрбиелеу.

Достық пен келісім, тәуелсіздіктің тұғыры мықты екенін көрсету. Оқушыларды өз Отанын сүйуге, құрметтеуге, данқын асқақтатуға, салт-дәстүрін ұмытпауға баулу. Сөйлеу, есте сақтау қабілеттерінің дамуына ықпал ету. Танымдық, эстетикалық, патриоттық тәрбие беру.

Көрнекілік: нақыл сөздер; салт-дәстүр тақырыбына сәйкес тұрмысқа қажетті заттар; көрініс көрсетуге қажетті жабдықтар мен киімдер.

Түрі: әдеби-музыкалық композиция.

1-жүргізуші:

Здесь вырос я, познал здесь жизнь,
Но здесь не знал я, что такое горе.
Мой Казахстан, ты символ красоты!
Край счастья, край любви и край
свободы!

Навеки вечные душою я с тобой

Я — сын достойного и сильного на-
рода!

2-жүргізуші: Сәлеметсіздер ме, құр-
метті балалар және қадірлі қонақтар!

Здравствуйте, дорогие ребята и ува-
жаемые гости! Мы собрались сегодня,

чтобы выразить бескрайнюю любовь
нашей Родине и глубокое почтение
обычаям и традициям родного края.

1-оқушы:

В традициях родной земли,
И мудрость предков и народа дос-
тоянье!

По верному пути вы нас вели,
Преодолев во времени больше рас-
стояния.

Мы честный путь избрать смогли.
Учили нас вы старших уважать,
Родную землю от напастей защи-
щать

И знаем мы — нет ничего дороже,
Чем ты — моя земля,
Моя Отчизна — Мать!

1-жүргізуші: По представлению
тюрков, нация состоит из обычаев
и духовной культуры народа. И для
того, чтобы сохранить свою культуру
казахи с раннего возраста прививали
детям любовь к родной земле, чувст-
во национального достоинства, учили
почтительно относиться к старшим,
уважать и почитать традиции народа.

2-оқушы:

Мәңгі болсын қазағымның ғұмыры,
Сан асылдың ашылып бір тұнығы.
Кеше ғана керексіз ғып тастаған,
Ғажап екен әдебі мен ғұрыбы.

3-оқушы:

Сәнге толы қазағымның тірлігі,

Күліп тұрса ынтымақ пен бірлігі,
Әр жүректе бүршік жарып гүлдейді.
Сезімінді серпілтетін жыл гүлі.

4-оқушы:

Сұраймыз алғыс та біз, ақы да біз,
Үй дастархан даламыз, сахнамыз.

Келіңіздер, ағайын-жұрт, достарымыз,

Ұлы мейрам қуанышқа шақырамыз.

5-оқушы: (тойды бастаушы бала):

Біздер бұрын көрмеген,
Салт-дәстүрін білмеген,
Үйренеміз дәріптеп,
Заманымда өрлеген.

«Қазақ бий» орындалады.

6-оқушы: Если рассказать обо всех традициях и обычаях казахского народа, то получится целая история. Каждый праздник или какое-то событие отмечалось по разному, будь то рождение ребенка, свадьба, наурыз и т.д.

1-жүргізуші: У казахов родословная велась по мужской линии. Казах считал своим немере — внуком — только того, кто рождался от сына. Ребенок родившейся от дочери, назывался жиеном — племянником, а его ребенок — жиеншаром — отпрыском племянника. Так считалась по неписанному закону степей, когда дочерей отдавали в жены только людям из других родов и аулов, и потому их дети не могли рассчитывать на положение прямых потомков главы семейного рода. Было даже такое выражение — жиен ел болмас, что в переводе означает — племянника не считай своим. Только те-

перь в наше время, детей родившихся от дочерей стали называть внуками.

7-оқушы:

Когда на свете появляется ребенок,
То в небе зажигается звезда.

В ауле праздник грандиозный,
Богатый той — шілдеhana!

Затем слова: ана, әке, әже, ата,
Затем ребенок слушает.

Простые, но очень мудрые слова,
Что называются бата.

Но время пролетает незаметно,
Взрослеют дети, и бегут года,
Но близкие, родные нам слова:

Ана, әке, әже, ата,

Мы не забудем никогда!

2-жүргізуші: Қазақ отбасында баланың дүниеге келуіне байланысты ежелден келе жатқан салт-дәстүрлері бар, кейбір дәстүрлер сәл өзгерген түрде бүгінгі күнге дейін сақталған. Бала дүниеге келгенде сүйінші сұрайды.

Сүйінші — қазақ халқының жақсы дәстүрінің бірі. Жас нәресте дүниеге келгенде, қуанышты хабар болғанда, туған туыс, дос-жаран бір-бірінен сүйінші тілеп, мәз-мейрам болып жатады.

8-оқушы:

Сүйінші, сүйінші, дүниеге ер бала келді,

Ата, сүйінші, немерең туылды.

Әже, сүйінші, бөпем келді дүниеге.

Бала дүниеге келгеннен кейін атасы мен әжесі немесе ауыл ақсақалы балаға ат қояды. Дінбасы болғандықтан, кейде баланың атын молда қоятын болған. Ат қоюшы адам баланың құлағына: «Сенің атың — Ербол» - деп

үш рет қайталайды. Ат таңдаған кезде түрлі ырымдар, түсініктер, тілектер ескеріледі. Ата-аналар бала есімінің мағыналы әрі көркем болғанын қалайды.

9-оқушы:

Сен келді деп өмірге,
Шырақ жағып көңілге.
Қуануы қауымның,
Тегін емес тегінде.

2-жүргізуші: Шілдехана — жаңа туған нәрестенің құрметіне арналған той, шілдеханаға арнайы шақыруменде, шақырусыз да келе береді. Бұл тойда «Баланыздың» бауы берік болсын! - деген құттықтау айтылады. Қонақтар таң атқанша домбыра тартып, өлеңдер айтады, түрлі ойын сауықтар ұйымдастырады. Жеңгендерді отбасының сый құрметіне бөлейді. Шілдехана — баланы жын-шайтаннан қорғап, күзетуден болған дәстүр. Сондықтан шілдехананы «Шілде күзет» - деп атаған.

10-оқушы:

Ақ бесікті тербетіп,
Бір өзінді жыр етіп,
Әжең тыным таппайды,
Өссін деп — сен ержетіп.
Әлдей бөпем, әлдей-ай,
Тындай берші ән-күйді-ай.

2-жүргізуші: Шілдехана өткеннен кейін, баланың әке-шешесі бесік тойын жасайды. Ағаштан жасалған бесікті баланың нағашылары немесе жасы үлкен қадырлы аналардың бірі әкеліп, сыйға береді. Ең алдымен бесікке салушы бесіктің өзін жындарды қуу үшін, түрлі иістерден арылту үшін отпен аластап шығады. Содан кейін

көрпешелер мен жастықшаларды баптап салады. Баланы жатқызып бөлейді. Қолбау, белбеу және аяқ баумен тартып байлап қояды.

Баланы қырқынан шығару — сәби дүниеге келгеніне қырық күн толған кезден соң, нәрестенің «Сүт тырнағы» мен «Қарын шашын» алып теңгелер салынған ыдысқа 40 қасық су құйып шомылдырады.

11-оқушы:

Қане, көтер оң аяқты,
Алға қарай ептеп бас.
Содан кейін сол аяқты,
Көтер-дағы тіктеп бас.
Тәй-тәй, бөпем, жүре қойшы жай бөпем,
Алдыға қарай апыл-тапыл басып келе жатқан балаға шашу шашып, тәтті-дәмдісін ұсынады.
Атқа мінгізу тойы.
Атқа мінді бүгін міне балақаным,
Ер жетті, - деген сөзі ол халқымның.
Озып шығар үнемі бәйгеден,
Қолдау болса тәңірі, жаратқан.
Бола қойшы сен мәңгі маған тірек,
Аналар тілер өзіне жақсы тілек.

Сүндет тойы.

Қазағымның әрқашан көп қой тойы,
Соның бірі құдіретті сүндет тойы.
Әрқашанда салт-дәстүрім арта берсін.
Қазағымның мерейі алға тарта берсін!

«Балақай» жанұя тәрбиенушілерінің орындауында «Қара Жорға» биі.

12-оқушы:

Құдіретінен айналдым ата салтым,
Ұрпақтан ұрпаққа жалғастырған
халқым,

Орындалып әрқашан салт-дәстүрім
Қазағымның дүркіреп артсын даң-
қы.

13-оқушы:

Қонақ күту салтымыз,
Оқып біліп жатырмыз.
Салт-дәстүрі сақталса,
Арта берер даңқымыз.

Сүйінші, сүйінші, құдалар келді!
«Сырға салу» көрініс.

Көрші ауылдан құдалар келіп, біздің
бойжеткенге сырға салып, құда түседі.
Құдалар тойдың болатын күнін бел-
гілеп, қыздың киімдерін көріп, құда-
ларға киіттерін әкеледі. Қыздың әке-
шешесі қоржын табыс етеді. Құдалар
құйрық бауыр береді.

14-оқушы: Гостеприимством сла-
вятся казахи. Так было испокон веков,
обычай у народа есть таков, найдет
здесь гость и пищу и надежный кров,
пусть даже юрта не богата на вид —
гость для казаха — это свята.

1-жүргізуші: Традиции и обряды
формировались веками, это закон
добрососедства, в которых отразилась
мудрость народа, его душа. Законы,
которые служили миру и согласию в
обществе которые объединяли людей
и дружбу.

15-оқушы:

На просторах Казахстана
Много разных народов живет.

Все народы, как братья, равны,
Всем народам — любовь и почет!

16-оқушы:

Зная традиции, знаем народ,
Знание к истине нас приведет!
Чтим мы традиции — предков завет,
Мудрость народа, жизненный свет!
Мудрости учимся, учимся жить,
Добрыми, умными, сильными быть!
Зная традиции, знаем народ,
Знание к истине нас приведет!

Қорытынды.

17-оқушы: Өмірлерің мәнді болсын,
махаббаттарың мәңгі болсын, шаңы-
рақтарың биік болсын, босағаларың
берік болсын!

2-жүргізуші:

Бата бердім, бақ тіледім,
Ақ дастархан басына.
Я, Құдайым, мың тіледім,
Бастарына бақ берсін.
Не берсе де нақ берсін,
Шаңырағың биік болсын.
Босаған берік болсын,
Еш жамандық болмасын.
Дастархан байлығын берсін,
Деннің саулығын берсін.
Елбасымыз аман болсын,
Отанымыз тыныш болсын!
«Атамекен» әні орындалады.
Қатысқандарыңыз үшін рахмет!

Қ. ӘБІШЕВА,
Балалар үйінің аға тәрбиешісі.
Астана қаласы.

Салт дәстүрім – асыл қазынам

Мақсаты:

Білімділік: қазақ халқының салт-дәстүрі туралы білім беру. Қазақ халқының адамгершілік қасиеттерінің халықтың салт-дәстүрлерімен сабақтастығын түсіндіру, кейбір халық әндерін, ырымдарын үйрету;

Дамытушылық: топпен жұмыс істеу дағдысын дамыту;

Тәрбиелік: ұлттық мәдениетке, халқымыздың тарихына қызығушылық, өз халқының салт-дәстүрін сақтауға, дамытуға дайын азаматты қалыптастыру. Иmandылық, инабаттылық, ізеттілік қасиеттерін қалыптастыру.

Көрнекілігі: қазақ үйінің жасауы, мақал-мәтелдер, даналардан шыққан сөз, қолөнер бұйымдары, ою-өрнек түрлері.

Слайд көрсетілімі: тарихи жерлер, қазбалар, қазыналар.

1-жүргізуші: Қазақ халқының ұғымы бойынша сәлем беру – тәрбиелік пен адамгершілік белгісі. «Ауылдан алты жасар бала келсе, алпыстағы шал келіп сәлем береді» дегендей, сәлем беру – қалыптасқан ұлттық дәстүріміз.

2-жүргізуші: Бүгін біздің мерекемізге еліміздің болашағы, халқымыздың намысын қолдан бермейтін, тарихын, мұрасын үлгі тұтатын екі ауылдың жастары келіп отыр.

1-ауыл «Баянауыл» – жігіттер ауылы. 2-ауыл «Көкше» – қыздар ауылы.

1-жүргізуші: Олай болса, екі ауылдағы өнерлі жас бозбалалар мен бойжеткендердің сәлемін қабыл алайық!

I кезең «Сәлемдесу».

«Баянауыл» – жігіттер ауылы «Ақсиса» әнін айта отырып, қыздар ауылына сәлем береді.

«Көкше» – қыздар ауылы «Дударай» әнін салып, ұлдар ауылына сәлем береді.

II кезең «Тарихын білген – алтын қор!»

2-жүргізуші: Өз тарихын білмейтін қазақ болмас демекші, енді осы кереметтей ауылдардың тарихына көз жүгіртсек.

Слайд көрсетілімі – «Баянауыл» ауылының тарихы туралы әңгіме.

Оқушы: Қазақтың ауыз толтырып айтатын, табиғатына тамсанатын, тамаша жерлерінің бірі – Баянауыл. Ол 1928 жылы құрылған. Баянауыл тарихы бастау алғанына 2 ғасырдан асып кетті. Қазақ халқының болашағын болжаған, дала данасы – Асан Қайғы бабамыз Баян тауын көргенде «Ат ерін алмайтын жер екен. Бір түней кетемін деген адам біржола түнеп қалады» деген екен. Баянауыл жері – көптеген ғалымдардың, жазушылардың, ақындардың және қоғам қайраткерлерінің Отаны. Бұл даңқты Бұқар жыраудың, Шоқ бидің, XIX ғ. 2-жартысындағы және XX ғасыр басындағы композитор

Жаяу Мұса Байжановтың, алғашқы қазақтан шыққан тарихшы, ағартушылардың бірі — Мәшһүр-Жүсіп Көпеевтің және қазақ әдебиетінің классигі, ақын, ағартушы Сұлтанмахмұт Торайғыровтың, т.б. зиялылардың Отаны. Баянауылдан шыққан Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтың орны ерекше. Сонымен қатар Ж. Аймауытов, Д. Әбілов, Қ. Исабай, халық артистері Ш. Айманов, алғашқы қазақ режиссері Ж. Шанин, т.б. кеңінен танымал.

Слайд көрсетілімі «Көкше» ауылының тарихы.

Көкшетау қаласының кірпіші 1824 жылы қаланды. Көкше ауылында атақты сал-серілеріміз дүние есігін ашқан. Атап айтар болсақ «Ақан сері», «Біржан сал» секілді «Сегіз қырлы, бір сырлы» аталарымыздың кіндік қаны тамған жері. Сол серілеріміз әндетіп, жырлатып, ел-елді аралаған. Сонымен қатар елге, жерге танымал «Бурабай» шипажайы. Бурабайды негізінен Швейцарияға да теңеп, тіпті одан да асып түседі деп жатады. Бурабайда «Оқжетпес» тауы да көзге әсемділік, көркемділік танытады. Бурабайдың ауасы керемет тамаша. Көкшеге шет елдерден қонақтар келіп, тамсана, таңырқай қарайды. Сонымен байланысты «Айыртау», «Сарыарқа» өлкесі де Көкше ауылында. Бір сөзбен айтқанда Көкшеге келген де, келмеген де арманда!

Слайд: III кезең «Ата-бабалар мұрасы — ұлттық ойындар мен қолөнер».

Слайд: «Баянауыл» — жігіттер ауылының ұлттық ойындарын тамашалау.

Ұлдар: арқан тартыс, қазақша күрес, асық ойнау.

Слайд: «Көкше» — қыздар ауылының қолөнерін тамашалау.

Қолөнер, ою түрлері және қыздардың орындауында қазақ халқының «Қамажай» биі.

1. «Қошқар мүйіз» өрнегінің мағынасы туған жер төсін толтырған отар-отар қой деген халықтың арман-тілегін, молшылықты білдіреді;

2. «Қос мүйіз» оюы өмірде жұбы жазылмаған дегенді ұқтырады;

3. «Сұңқар мүйіз» оюы қонақжайлықты білдіреді;

4. «Тұйық оюы» қазақ халқының белгісі. Еліміздің көк байрағында, ел қорғаған батырдың иығы мен қалқанына, дуалы ауыз билердің жауырын тұсына салынған. «Тұйық оюы» бақыттың, достықтың, мәңгіліктің айғағы.

1-жүргізуші: Халықтың атадан балаға көшіп, жалғасып және дамып отыратын тарихи әлеуметтік, мәдени-тұрмыстық, кәсіптік, салт-сана, әдет-ғұрып, мінез-құлық, тәлім-тәрбие және рухани іс-әрекетінің көрінісі салт-дәстүр арқылы танылады. Салт — халықтың діні мен сеніміне, тұрмыс-тіршілігіне сәйкес ғасырлар бойы жинақталып, өмірдің өзі туғызған ғұрыптар тұғырының негізі. Ауылдағы жастарымыз салт-дәстүрді қаншалықты біледі екен, назар аударайық!

Слайд: IV кезең «Өнерлі өрендер сайысы!»

Слайд: «Баянауыл» жігіттер ауылы «Батырлар сыны!» көрінісін көрсетеді.

Слайд: «Көкше» ауылы қыздары-

ның орындауында қазақтың халық биі «Қамажай».

Слайд: V кезең «Салт-дәстүрін білген – елін сүйген азамат!»

«Баянауыл» жігіттер ауылы:

1. **Слайд: Таған ойыны** – ат үстінде ойналатын футболға келінкірейтін спорт түрі. Допты атпен қуалап жүріп ойнайды.

2. **Слайд: Байғазы** – балалардың, жастардың жаңа киімі, қуанышты сәттерге берілетін сый. (Көрініс)

3. **Слайд: Тәбәрік** – біреу ойын, тойда бәйге, жүлде алса немесе құдалық салт-дәстүрде кәде болса, одан жанындағыларға үлес беруі керек.

4. **Слайд: Кәде** – айтта, ойын-тойда тағы сол сияқты ажарлы, базарлы, мейрамдарда берілетін сыйды немесе алымды айтамыз. Кәдеге тоқтау жоқ, дәлел жүрмейді, кәде беру – міндет. «Ат өлсе де, кәде өлмейді» деген атамыздан қалған аталы сөз бар. Той кәделері тойбастар, айттық, көрімдік, тәбәрік, жыртыс, сарқыт.

Көрініс «Тұсаукесер тойында».

5. **Слайд: Тұсаукесер** – сәбиді қаз тұрғаннан кейін тез жүріп кетсін деген тілекпен жасалатын ғұрып. Ол үшін арнайы ала жіп дайындалады. Сол жіппен баланың аяғын жылдам басытын адамға қидырады.

«Көкше» – қыздар ауылы.

1. **Слайд: Шілдехана** – өмірге адам келгенінің және оған қуанудың бір белгісі. Бала туғаннан кейін жан-жақтағы жақындарға сүйіншіге ат шаптырылады. Сүйінші сұраушылар ұл туса «ат ұстар», қыз туса «көйлек тігер» деп хабарлайды.

2. **Слайд: Ат қою** – жаңа туған сәбиге ат қою – ерекше салтанатты ғұрыптардың бірі. Ат қоюға қазақ халқы ерекше көңіл бөлген. Сонымен бірге бала есімін жақсы, беделді кісілерге қойғызып батасын алады.

3. **Слайд: Жаңбыр шақыру** – бұл дәстүр құрғақшылық, әдетте, мамыр айында өткізіледі. Бұл шарада адамдар құрбандыққа мал шалып, 10-12 жастағы күнәсіз балалар Алла Тағаладан «жауын жау, жауын жау» деген тілектер тілейді. Құрбандыққа шалынатын малдың беті құбылаға қаратылып, қаны суға ағызылады. Құрбандық шалу кезінде жүгірген жүйрік, ұшқан құс, құрт-құмырсқа «Алла нұрынды бер» деп тілек білдірген.

4. **Слайд: Қазан шегелеу** – өздері жақсы танитын, әзіл-қалжыңы жарасқан адамдар бір-бірінің үйіне бас қосып барып, «осы үйдің қазанын шегелей келдік» дейді. Үй иесі әзілмен жауап қайырып жақсы болды ғой, қазан шегелегіш шебер іздеп отыр едік, деп қонақжайлық танытып, оларға қонақасы беріледі. Демек, «қазан шегелеу» қонақ бола келдік деген ұғымды білдіреді.

Көрініс «Әдепті бала – арлы бала, әдепсіз бала – сорлы бала!»

5. **Слайд: Әдеп** – «әдепті дегенше, әдемі десейші» үлкен-кіші болсын әдеп сақтау халықтық тәлім-тәрбиенің аса зор үлгілі, тәрбие ісіндегі қалыптасқан заңы, жолы бар ерекше қасиетті тәлімдік дәстүрі. Мысалы, үлкеннің жолын кеспеу, бұрын сөйлемей, ата алдындағы иба, сәлем беру, сыйлау, халқымыздың ертеден келе жатқан әдет әрі ғұрпы.

2-жүргізуші: Қазақ халқы — қонақ-жай әрі ырымшыл. Сонымен қатар ұлдарға да, қыздарға да салынған тыйым сөздер, яғни ырымдар бар. Сол туралы ауыл жастарымыздан құлақдар болсақ.

Слайд: VI кезең «Ырымдар жайлы не білеміз, ағайын...»

«Баянауыл» — жігіттер ауылы. Ұлдар:

1. Әкесі бар ұлға бас ұстауға болмайды — егер, бала бас ұстаса, әкесі өліп қалады деп тыйым салған. (Бас);

2. Кәрі жілік жеуге болмайды — себебі, жілікті тек қана үйленген әйел кісілер жейді деп ырымдайды. (Кәрі жілік);

3. Қызға қол көтермейді — себебі, қыздың жаны нәзік, болашақ жар, ана деп құрметтейді. (Қыз);

4. Сәби шалқасынан алаңсыз ұйықтаса, елге белгілі азамат болып өседі, бүк түсіп ұйықтаса, уайымшыл, ойшыл болады. Егер аяқ-қолын еркін созып ұйықтаса — болашақ батыр, кемеңгерліктің белгісі. Баланың желкесі шұқыр болса, немесе желкесінен сүйсе кесір болып өседі. (Сәби);

5. Үйленген ерлерге қайын енесінің үйіне шақырусыз баруға болмайды. Себебі: күйеу бала қайын енесінің шақыруын күтеді, егер шақырусыз барса, әдептілікке жатқызбайды. (Ер адам).

«Көкше» — қыздар ауылы. Қыздар:

1. Адам құлағы шуылдаса, жанындағы кісіден қай құлағым шуылдады? деп сұрайды. Ол дәл тапса «мені біреу мақтап жатыр екен» дейді. Таба алмаса «жамандап жатыр екен» дейді. (Мысал);

2. Акты, сүтті, айранды төкпе, төксе

малдың желіні кетеді деп ырымдайды. (Ақ);

3. Тамақ үстіне келген адамға үй иесі «мақтап жүреді екенсің» деп риза болып қалады. Дастархан жиналып жатқанда келгенге «бізді жамандап жүреді екенсің» деп ескерту жасайды. (Көрініс);

4. Мал сатқанда оны ноктасымен не бас жібімен бермейді, малдың басы кемиді деп ырымдайды. (Бас жіп);

5. Жаңа айды көргенде «Жаңа айда жарылқа, ескі айда есірке» деп бата жасап ырымдайды. (Айға қарап);

6. Қалы үлкейіп кетпесін деп қалымен туылған баланы Қалдыбай, Қалдыгүл деп атайды. (Қал);

7. Ердің алдын кеспейді. Себебі: ер азаматтар қазақ халқында ерекше бағаланады. Батыр, ержүрек деп есептейді. Тіпті Құран Кәрімде де ердің алдын кеспеуді талап еткен. Ердің алдын кессе, жолы болмай қалуы мүмкін деп те ырымдайды. (Көрініс);

8. Қыз балаға жілік ұстатпайды — ұстатса тұрмысқа шықпай, оң жақта көп отырып қалады дейді. (Жілік).

VII кезең «Досы көпті жау алмайды!»

1-жүргізуші: «Досы көпті жау алмайды» дейді ата-бабамыз. Әрдайым достықта болайық. Достық биі ретінде алдарыңызда екі ауылдың жастары «Қара жорға» биін орындап береді!

VIII кезең «Бақытты балалық шақ!» атты слайд көрсетілімі.

(6-сынып оқушыларының суреттерін слайдпен көрсету)

IX кезең «Елім менің — Қазақстан!» (Қорытынды)

Слайд: Біз — салтын қадірлеген, дәс-

түрін сыйлаған, тарихын білген, мұрасын зерттейтін болашақ елдің асқақтаған асуларымыз!

Монтаж**1-оқушы:**

Туған соң адам боп,
Білімсізден жаман жоқ.
Ел дәстүрін білмесең,
Жұрт айтады надан деп.

2-оқушы:

Ата-бабаң ардақты,
Жамандыққа бармапты.
Ардай тұтып үлкенді,
Ата жолын жалғапты.

3-оқушы:

Бауырласқан тәніміз,
Бұзылмаған антымыз.
Кең даланың ежелгі,
Қазақ дейтін халқымыз.
Өзге ұлттай біздің де,
Бар дәстүр мен салтымыз.

4-оқушы:

Тілім барда,
Қазағым бар, халқым бар,
Дәстүрім бар,
Ата жолы салтым бар.

5-оқушы:

Біздер бұрын көрмеген,
Салт-дәстүрім өлмеген.
Үйренеміз дәріптеп,
Заманымды өрлеген.
Ғұрпын сақтау — салтымыз.

Х кезең «Аманат». Слайд көрсетілімі:
«Еліміздің тарихы мол жерлеріне саяхат».

Гүлмира Жақыпқызы
МЕНЕТАЕВА,
Ж. Қизатов атындағы №23
мектеп-лицейінің
орыс тілі мен орыс әдебиеті
пәні мұғалімі.
Қызылорда қаласы,
Қызылорда облысы.

Бала тәрбиесіндегі ұлттық тәрбиенің маңызы

«Отан отбасынан басталады» - дегендей, отбасы — тәрбиенің алғашқы баспалдағы. Жас ұрпақты саналы, есті, тәрбиелі, мәдениетті етіп тәрбиелеу — отбасы мен қоғамдық орындардың бірден-бір парызы.

Егеменді еліміздің болашағы отбасында басталып, тәрбие орындарында ұрпақты тәрбиелеу жалғасады. Отбасы болашақ ұрпақ бойына азаматтық құндылықтарды және рухани байлық-

ты сіңіретін тәрбие ошағы. Жеке адамның бойындағы ар-ұят, ой-өріс, әдептілігі, мәдениеттілігі отбасынан бастау алады. Сондықтан отбасы тәрбиесі бірінші тұруы тиіс. Тәрбие — отбасынан басталады, болашақ ұрпақты еліне, Отанына деген сүйіспеншілігі алдымен ата-ананың ықпалымен қалыптасады. «Бала тәрбиесі — бір өнер, өнер болғанда ауыр өнер. «Баланы тәрбиелеу үшін әркімнің өз тәжірибесі жет-

пейді. Басқа адамдардың тәжірибесімен танысу керек», - деп қазақтың ұлы ақыны, ағартушы Мағжан Жұмабаев дәл тауып айқан. Ұлтымызда «Ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі» деген дана сөз бар. «Балапан қыран болу үшін оны самғатып ұшыратын ата мен әке де қыран болу керек», - деп тәрбиеге қатты мән берген. Сонымен бірге ұлтымыз бала тәрбиесіне қатты көңіл бөліп, «Бала тәрбиесі бесіктен» деген қағиданы ұстанған халқымыз ырым-тыйым сөздерді жиі қолданған. Ырым — дәстүр жалғаушысы болса, тыйым — тәртіпке шақыруға бағытталған. Ата-бабаларымыздың тәрбие құралының бірі тыйым сөздер болған. Баланы желкесінен сүймеген кесір болады деп, баланы табанынан сүймеген, жалқау болады деп. Балаға қаспақ жегізбеген тойында жауын-шашын болады деп. Осы айтылған ырымдар әріден келе жатқан бала тәрбиесіндегі тиімді және маңызды қағидалардың бірі. Халқымыз баланы жаман әдет жат пығылдан, орынсыз қылық, теріс мінезден сақтандырып отырған. Мысалы:

1. Жуған қолыңды сілкіме, ырыс-несібең төгіледі;

2. Киімді оң қолдан бастап ки, оңнан басталған іс жемісті болады;

3. Жер таянып отырма, жақыныңнан айырыласың;

4. Аяқ киіміңді бас жағыңа қойма, дұшпаның басыңа шығады;

5. Тізеңді құшақтауға болмайды, жалғыз қалған, туған-туысы жоқ адам ғана тізесін құшақтайды;

6. Киіміңді желбегей жамылма, екі

қолы жоқ адам ғана желбегей жамылады. Адамға керегі деннің саулығы, он екі мүшенің аман болуы.

Осындай тыйым сөздер арқылы жас ұрпақты тәртіпке, әдептілікке тазалыққа тәрбиелейді. Ата-бабаларымыз қыз бала тәрбиесіне де ерекше көңіл бөлген.

1. Қыз баланы ер адамның аяғынан аттатпаған;

2. Ер адамның бас киімін, жағасын басқызбаған;

3. Қыз баланың басына қара ормал тартқызбаған. Қара қайғының белгісі.

Осы аталған ырымдардың барлығы қыз баланың болашақ ана екенін және ер адамды, оның киімін қадірлеуді үйреткен. Әке отбасының асыраушысы, қамқоршысы, тірегі. Қазақ отбасында ер баланы тәрбиелеуде әкенің рөлі зор. Ұлына өзінің бар өнерін, естіп білгенін үйретеді. «Балаңа беске дейін патшандай қара, он беске дейін қосшындай сана, он бес жастан асқан соң досындай бағала» деген сөз — соның айғағы. Қазақ халқында тәлім-тәрбиеге арналған бай мұра бар, сол бай мұраны қолдану — әр отбасындағы ата-ананың міндеті. Сол бай мұраны тыңдап, көріп өскен бала жеке толыққанды рухани дамыған тұлға болып қалыптасады.

**Индира Дабылқызы
ӘЛІШБАЕВА,**

**Шахта орта мектебінің бастауыш
сынып мұғалімі.**

**Түпқараған ауданы,
Маңғыстау облысы.**

Тіл – ұлттың жаны, халықтың үні

Сабақтың мақсаты: Өлеңдерді мәнерлеп оқу, өз тілін құрметтеу, өзге тілдерді дәріптей білу, әр оқушыны ұлтына деген сүйіспеншілік сезімге баулу, қазақ тілінің мемлекеттік тіл екендігін қадірлеуге тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: «Ұлт тілімен, құс қанатымен қасиетті», «Тілім менің – өмірімнің айғағы», т.б. нақыл сөздер мен мақалдар жазылған плакаттар.

Жоспары:

1. «Тілім менің – өмірімнің айғағы» атты кіріспе сөз;
2. Шешендік сөздер мен мәнерлеп оқу;
3. М. Шахановтың өлеңінен үзінді оқу;
4. Туған тілім өлеңдерді мәнерлеп айту;
5. Тіл туралы айтылған нақыл сөздер.

Халқымыздың көсегесі – бұл ұлттық тіліміз. Тіл – халықтың айнасы. Тілімізді білмей тұрып, мәдениетімізді, салт-дәстүрімізді халқымыздың қасиетін толық білем деу бекершілік. Тіл – тұғыры ешқашанда аласармау керек. Тілі жоғалған елдің, күні ертең өзі де жоғалары сөзсіз. Жетпіс жыл бойы кеңес одағы кезінде тілімізді, салт-дәстүрімізді өшіріп ала жаздадық емес пе?

Ендеше әрбіріміз тіліміздің болашағы үшін жауапты екенімізді сезінуіміз керек. Тіл мәселесі қазір ең өзекті мәселе болып тұр. Оның бүгінгі кәлімен, ертеңгі болашағы келер ғасырымыздың азаматтары.

1-жүргізуші:

Армысыздар, мұғалімдер, әз жандар,
Білім іздеп, инемен құдық қазғандар.
Қазақ тілі апталығы басталды,
Құшақ жая қарсы аламыз сіздерді.

2-жүргізуші:

Асыл сөзді іздесең,
Ана тілді оқы, ерінбе.
Адамдықты іздесең,
Жаттап, тоқы көңілге.

1-2-жүргізушілер:

Ана тілім – ұраным,
Ана тілім – құралым.
Ана тілім болмаса
Мықты болмас тұрағым.

1-оқушы:

Қуан далам!
Қуанатын күн бүгін!
Серпіп таста,
Мұңды жүрек-түндігін.

Тіл туралы
Заңым енді күшіне.
Паш еткендей
Кескен жаңа кіндігін.

2-оқушы:

Қуан бабам! Қуанатын жөнің бар,
Қуан халқым! Күшіне енді тіл заңы.
«Сүйінші» деп ақын ұлың жырлады,
Ел елдігі бағаланар тілімнен,
Сол арқылы құлпырады гүл бағы,
Тіл деп, біл өз тіліңді ғалам сүйген.
Өйткені атаң менен анаң сүйген,
Ал мұны біліп қана қойсаң күнә,
Мұрат ет, жалғастырып балаң сүйген.

3-оқушы:

Қуан бабам!
Деген едің «Тіл бар жерде, өмір бар»

Халық жауы атандық-ау, сол үшін.
Ғұмырыңды құрбан етіп жолыңда!
Ана тілде сөйлеу керек сол үшін.

4-оқушы:

Ана тілі — асыл нәрі бабамның,
Қуатымсың ақ сүтіндей анамның.
Сәби шақтан бесігімде жыр тыңдап,
Туған тілді жаттап өскен баламын.

5-оқушы:

Ақиқатты мойындадық қазір біз,
Мәңгірт бола жаздағанбыз бәріміз.
Тіл — мәртебе, ұлт мерейі емес пе,
Мәңгі-бақи шырқалатын әніміз.

6-оқушы:

Туып өскен Торғайдың даласында,
Қайран елі қазағы санасында.
Тілі үшін жазықсыз жапа шеккен,
Арысың кім, ойланбай табасың ба?
- Ахмет Байтұрсынұлы.
- Қасиетің ана тіл, аз ба сенің,
Өзің барда ескіrmес, тозбас елім.
Сен болмасаң, ұлы Абай ақын болып.
Мұқағали отты өлең жазбас еді.

7-оқушы:

Ана тілім ақыл ғой дана тілім,
Әлдиледің қазақтың бар ақынын.
Тамырымсың, сәулелі жарығымсың.
Көп қой сенен менің де алатыным.

8-оқушы:

Ана тілім — аяулы арым анық,
Орнағансың санама, жаныма нық.
Өзге тілдің ашарда әліппесін,
Өз тілімнің қоямын шамын жағып.

9-оқушы:

Ана тілім білмедім,
Баба тілін білмедім.
Қасиетті халқымның.
Дана тілін білмедім.

10-оқушы:

Құндағында бесіктің,
Ана тілін үйрендім.
Сол арқылы бой жазып,

Азамат боп өсіппін.

11-оқушы:

Айналайын халқымнан,
Айналайын даңқыңнан.
Ана тілдің бағасы,
Қымбат екен алтыннан.
(Бәрі айтады)
Ана тілдің есігін,
Ашып отыр кеш ұлың.
Кеш те болса еш болмас.
Жаса халқым кешірім. (Бәрі айтады)
«Ананың тілі — аяулы үні» әнін хор-
мен орындайды.

12-оқушы:**«Туған тілім»**

Туған тілім — бабам тілі — өз тілім!
Туған тілім — анам тілі — өз тілім!
Туған тілім — далам тілі — өз тілім!
Туған тілім — адам тілі — өз тілім!
Туған тілде сыры терең жаным бар,
Туған тілде әнім менен сәнім бар.
Туған тілім тіл болудан қалса егер,
Жүрегімді суырып-ақ алындар!

13-оқушы:

Қазақ тілім — өз тілім, ана тілім,
Абай, Мұхтар сөйлеген дана тілім.
Қастерлейді ұл-қызың, мәңгі сені,
Болашағым, бақытым, дара тілім.

14-оқушы:

Туған тілім — тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылады сыр ойдағы.
Өссе тілім, мен де бірге өсемін,
Өшсе тілім, мен де бірге өшемін.

15-оқушы:

Ана тілі — біздің туған анамыз,
Анамыздай сыйлап, бағып қағамыз.
Ана тілін бағаласақ қалай біз,
Өзіміздің сондай болмақ бағамыз.
Ана тілін кім аялай білмесе,
Анасынан безген ұл деп қараңыз.

16-оқушы:

Ана тілім — бүгінім, ертеңім де,
 Ана тілім — өлеңім, ертегім де.
 Сенің арқаң, туған тіл, сенің арқаң.
 Сыйлымын да, азатпын, еркемін де,
 Ана тілім — болашақ, келешегім,
 Сен арқылы биікпен теңесемін.
 Өлең жазып, ой толғап өз тілімде,
 Шыңға қадам басамын, мен өсемін.

1-жүргізуші:

Әрбір тілде сөйле әлемді таң қылып,
 Ана тілін білмеу қандай заңдылық.
 Өсер балаң, байтақ далаң тұрғанда.
 Қазақ тілі жасау керек мәңгілік!

2-жүргізуші:

Куан анам! Ұзағынан сүйініп,
 Сәтің де көп кеткендей кейде түңіліп.
 Ақ сүтіңнен, бойға біткен тіліңді...
 Пір тұтамын! Мен алдына иіліп!

Мұхтар Шахановтың өлеңінен үзінді оқыту.

Тағдырыңды тамырсыздық індетінен
 қалқала,

Әр адамда өз анасынан басқа да.
 Жебеп тұрар, демеп тұрар арқада,
 Болу керек құдіретті төрт ана.
 Туған жері — түп қазығы, айбыны,
 Туған тілі — сатылмайтын байлығы,
 Туған дәстүр, салт-санасы, тірегі.
 Қадамына шуақ шашар үнемі,
 Және туған тарихы, еске алуға қан-
 шама.

Ауыр, әрі қасіретті болса да,
 Төрт анаға жағдай жасай алмаған.
 Пенделердің басы қайда қалмаған?
 Төрт анасын қорғамаған халықтың,
 Ешқашан да бақ жұлдызы жанбаған.
 Қасиетті бұл төрт ана — тағдырының
 тынысы,

Төрт ана үшін болған күрес — күрес-
 тердің ұлысы.

Ана тілін білу — үйренудің қажеттігі,

маңызы жайлы ұлы адамдардың нақыл
 сөздеріне тоқталайық.

«Тіліміз ұлт, тілінен айырылған ұлт,
 дүниеде ұлт болып жасай алмақ емес,
 ондай ұлт құрымақ. Ұлтының ұлт болуы
 үшін бір тілінің болуы шарт»

Мағжан Жұмабаев.

«Ана тілін жақсы меңгере алмай тұ-
 рып, өзге пәндерді түсіну мүмкін емес».

Жүсіпбек Аймауытов

«Анамыздың ақ сүтінен бойымызға
 дарыған тілімізді ұмыту — бүкіл ата-ба-
 бамызды, тарихымызды ұмыту».

Бауыржан Момышұлы

Мақал-мәтелдер

Жақсы байқап сөйлер,
 Жаман шайқап сөйлер.
 Біреудің көзі әдемі,
 Біреудің сөзі әдемі.
 Жүзден біреу — шешен,
 Мыңнан біреу — көсем.
 Қызыл тілдің қадірін,
 Тоқтағанда білерсің.

1-жүргізуші

Ана тілің біліп қой,
 Бостандығың, теңдігің.
 Ана тілің біліп қой,
 Мақтанышың, елдігің.

2-жүргізуші

Ана тілің — арың бұл.
 Ұятың болып түр бетте.
 Өзге тілдің бәрін біл,
 Өз тіліңді құрметте!

«Ана тілім — әнім» әнін хормен орын-
 дау.

Разия АЛИМХОДЖАЕВА,
Шарын орта мектебінің мұғалімі.
Ұйғыр ауданы,
Алматы облысы.

Тіл тағдыры – ел тағдыры

Мақсаты: оқушылардың еліне, ұлтына, тіліне деген сүйіспеншілігін арттыру, тілді ұлттық мұра ретінде сезінуге, тіл мәдениетін сақтай білуге үйрету, тіліміздің қадір-қасиетін бойларына дарыту.

Көрнекілігі: ұлағатты сөздер, ақын-жазушылардың портреті, кітап бұрышы, т.б.

Өту жоспары:

I тур. «Сөз атасы – сәлем».

(Қатысушылар өз тобын таныстырады)

II тур. «Тілін білмеген – түбін білмейді»

(Берілген тақырып бойынша пікірталас, ойталқы)

III тур. «Деген екен.....»

(Ұлылар сөзінің ұлағатын талдау)

IV тур. «Сөз тапқанға – қолқа жоқ»

(Ұйқас бойынша тіл туралы өлең жазу)

Кіріспе.

Мағжан Жұмабаев: «Тіл – адам жанының тілмашы, тілі кем болса, адамның қор болғаны», - деген екен. Тіл – тарих тереңіне бойлатып, өнер бұлағына сусындататын рухани әлеміміздің сарқылмас бұлағы.

Тіл әрбір адамға ана сүтімен беріледі. Тіл – әрбір елдің, ұлттың мақтанышы.

Тәлім-тәрбие тілден басталады.

Олай болса, тіл – бөбектің үні, тіл-ананың әлдиі, тіл – бесік жыры. Ана тілін жырламаған ақын жоқ бо-

лар. Ана тілі – ар өлшемі. Тілді шұбарлау – арды шұбарлау, көңіл тұнығын лайлау.

- Олай болса, тіл жөнінде статистикаға көз жүгіртсек:

1989 ж. 22 қыркүйек – «Қазақ ССР-інің Тіл туралы» заңы қабылданды.

1989 ж. 22 қазан – Алматы қаласында өткізілген алғашқы құрылтайда Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамы құрылды.

1990 ж. 22 наурыз – Республикалық «Ана тілі» газеті жарыққа шықты.

1993 ж. 28 қаңтар – Қазақстан Республикасының тұңғыш Конституциясы қабылданды. Онда қазақ тілі Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болып бекітілді.

2001 ж. 7 ақпан – Қазақстан Республикасының Президенті «Тілдерді қолдау мен дамытудың 2001-2010 жылға арналған бағдарламасы» №550 жарлыққа қол қойды.

2007 жыл – Мемлекеттік тіл жылы болып жарияланды.

2008 ж. қыркүйек – Мемлекеттік тілді дамыту Президенттік қоры құрылды.

«Тілдер туралы» заңда 6 тарау бар, олар:

1-тарау: Жалпы ережелер (1-7 баптар);

2-тарау: Тіл – мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар мен жер-

гілікті өзін-өзі басқару органдарында (8-15 баптар);

3-тарау: Тіл — білім беру, ғылым, мәдениет және бұқаралық ақпарат құралдары саласында (16-18 баптар);

4-тарау: Тіл — елді мекен атауларында, жалқы есімдерде, көрнекі ақпараттарда (19-22 баптар);

5-тарау: Тілді құқықтық қорғау (23-26 баптар);

6-тарау: Тілді шет елдермен және халықаралық ұйымдар мен қатынастарда пайдалану (27-бап).

«Анамның тілі» әні орындалады.

- Ендеше, бүгінгі пікірталасқа қатысушы топтарды қошеметпен ортаға шақырайық.

- Бүгінгі пікірталасымызды бастамас бұрын, қатысушы топтарды бағалайтын әділ қазы алқасымен таныстырайық. *(Әділ қазы алқасымен таныстырады)*

I тур. «Сөз атасы — сәлем».

(Қатысушылар өз тобын таныстырады)

II тур. «Тілін білмеген — түбін білмейді»

(Берілген тақырып бойынша пікірталас, ойталқы)

Уақыты: әр спикерге 5-7 минут.

Ортақ тақырып: **«Тілдің бүгіні мен болашағы»**

1-топ: «Ана тілін құрметтемеу — ана сүтін ақтамау»;

2-топ: «Білім, ғылым қазақ тіл арқылы үйренеді»;

3-топ: «Қазақы сөзді айтуды намыс көретіндер туралы».

III тур. «Деген екен...»

(Ұлылар сөзінің ұлағатын талдау)

1. Сөз ұғарлық ер болса,
Айтылмас шын сөз болмайды.

Алтындай асыл сөзіңді

Қадіріңе жетіп бағалап,

Тыңдайтын кез болмайды. *(Бұқар жырау)*

2. Ақылды адам сөзді нақылсыз айтпайды.

Бір айтпаса нақылды, ақылсыз айтпайды. *(Халық даналығы)*

3. Жым болып тіл тұрмайды кесілмесе,

Білім — тұл, тілден шығып есілмесе. *(Ж. Баласағұн)*

(Қазақ күйі тербеліп ойнап тұрады)

IV тур. «Сөз тапқанға қолқа жоқ»

(Ұйқас бойынша тіл туралы өлең жазу)

1-топ: -----
--,

-----.
Тілім үшін мың өліп, тірілді елім
Тілді қорғау — парызым бүгін менің.

2-топ: -----
-----,

-.
Сен болмасаң ұлы Абай ақын болып,

Мұқағали отты өлең жазбас еді.

3-топ: -----
-----,

---.
Тіл тағдыры — ел тағдыры,
Тіл — халықтың байлығы, қазынасы.

Қорытынды.

Тіл — ата-баба мұрасын жалғасты-

ру, оның мәртебесін көтеру — баршамыздың парызымыз. Тіл тағдыры — барша қазақ халқының тағдыры. Туған тіл жас нәрестеге ана сүтімен бірге сіңетін болса, ол ана тілі ешқашан жойылмайды.

Табылар білім болса бар асыл да,
Кезек келді қазылардың бағасына,
- дей отырып, бүгінгі «Тіл тағдыры — ел тағдыры» атты пікірталасымызды қорытындылай келе, жиналған ұпай сандары бойынша жеңімпаз топ-

ты және ең үздік оқушыны анықтау үшін сөз қазылар алқасына беріледі.

Қорытындылау.

Марапаттау.

**Ұлпан Болатқызы
ТАСТЕМИРОВА,**

**Пятимар орта жалпы білім беретін
мектебінің музыка пәні мұғалімі.**

**Пятимар ауылы,
Жаңақала ауданы,
Батыс Қазақстан облысы.**

Тілім менің — мәртебем мәңгі жасар

Мақсаты: Балабақша балаларына ана тілі туралы түсінік беру, білімін жетілдіру. Өзінің ана тіліне деген сүйіспеншілігін арттыру, ой-өрісін, сөздік қорын дамыту. Туған халқының тілін қастерлейтін саналы да парасатты азамат етіп тәрбиелеу.

ҚР Мемлекеттік әнұраны орындалады.

Жүргізуші: Қайырлы күн, құрметті Тіл мерекесіне жиналған қауым! Ана тілі — адам жан дүниесінің айнасы, өсіп-өніп түрлене беретін, мәңгі құламайтын бәйтерегі. Ана тілі халық тарихының барлық кезеңдерін ұрпақтан ұрпаққа жеткізетін асыл қазына.

Қазақ тілім өз тілім, ана тілім,
Абай, Мұхтар сөйлеген дана тілім.
Қастерлейді ұл-қызың мәңгі сені,
Болашағым, бақытым дара тілім,
- дей отырып, тіл мерекесіне орай ұйымдастырылған ортаңғы «Арай»,

«Бөбек», «Балақай» топтарының арасында мерекелік ертеңгілікті бастауға рұқсат етіңіздер.

Балалар, құтты болсын мейрам бүгін,

Ашатын жан сарайын білімдерің.

Кешегі анаң айтқан, бабаң айтқан,
Тіліне зер салындар бұрынғының.

Әр бір тілде сөйле әлемді таң қылып,

Ана тілін білу әсте, заңдылық.

Өсер балаң, байтақ далаң тұрғанда,
Қазақ тілі жасау керек мәңгілік!

«Достық» ортаңғы топтар балаларының орындауында ән.

Жүргізуші:

Тілім, ділім, самғаған шарықтасын,
Самғаудан еш уақытта жалықпасын.

Өз алдында өмірден теңдік алған,

Ана тілім көгімде қалықтасын.

- Балалар, бізге арнайы келген қонағымызды қошеметтеп қарсы алайық.

(Музыка әуенімен залға Ару-Ана кіреді)

Ару-Ана: Сәлеметсіңдер ме, балалар, құрметті қонақтар! Мен Ару-Анамын! Сендердің балабақшаларыңда Тіл мерекесі болып жатқанын естіп, сендерге қонаққа келдім. Өздерің қандай керемет әдемісіңдер, балалар.

Жүргізуші: Сәлеметсіз бе, Ару-Ана! Біздің мерекеге қош келдіңіз! Жоғары шығыңыз. Біздің бүлдіршіндеріміздің өнерін тамашалаңыз. Бүгін ортаңғы топтарың арасында өлең-тақпақтар жарысы өтейін деп жатыр. Осы балалардың өнерін бағалайтын әділ қазы мүшелерімен таныстырайын.

Ару-Ана: Балалар, сендер ойын ойнағанды жақсы көресіңдер ме? Олай болса, мен сендерге бір дорба асығыммен келдім. Енді менің асықтарым жай асық емес, сиқырлы асықтар, өйткені оны қазір өздерің көресіңдер. Үш топтан бір-бір баланы шақырамын, қоржынымнан асықтың түсін және өздерінің белгісін таңдайды.

Асықтар:

№1 — қызыл асық «Бөбек» тобы;

№2 — сары асық «Арай» тобы;

№3 — көк асық «Балақай» тобы таңдалынып алынады және топтар өз белгілерімен өнерлерін көрсетеді.

Ару-Ана қызыл асық алған топтың балаларына тақпақтарын мәнерлеп, анық айтуды тапсырады.

Жүргізуші: Ересек «Айгөлек» тобының бүлдіршіндерін «Астана» әнімен қарсы алыңыздар.

Ару-Ана көк асық алған топтың балаларына тақпақтарын мәнерлеп анық айтуды тапсырады.

Жүргізуші: Орыс тілді ересек, даярлық топтарынан келген қонақтарының қазақ тілінде оқитын өлең-тақпақтарын тамашалайық.

Ересек «Таңшолпан» тобының балалары:

Владик:

Ана тілім — елдігім,

Ана тілім — ерлігім.

Тілді биік құрметтеп,

Тойлап жатыр ел бүгін.

Дима:

Ана тілім — ұраным,

Ана тілім — құралым.

Ана тілім болмаса,

Болмас енді жыр-әнім.

Даярлық «Балдәурен» тобының балалары:

Вероника:

Ана тілін қорғайық,

Болашағын ойлайық.

Ана тілін ұмытқан,

Надан адам болмайық.

Даша:

Сүйесің өз тіліңді,

Боласың білімді.

Өз тілің үйретер,

Өнерді де ғылымды,

Ардақта тіліңді.

Ару-Ана сары асық алған топтың балаларына тақпақтарын мәнерлеп анық айтуды тапсырады.

Жүргізуші:

Сахнаны жандандырды биіменен,

Саусақтары майысып дөңгеленген.

Бір топ қызымыз алдарыңызда

Билейді әсем биді «Береке» деген!

Қыздар би тобының биін тамашалаңыздар.

Жүргізуші: Бүгінгі «Бала тілі — бал» тілашар сайысының қорытындысын айтуға әділ-қазы мүшелерін шақырамыз. Үш орын белгіленіп, мадақтама сыйлықтары таратылды.

Ару-Ана: Өнерлерің үстем болсын, балалар! Әрдайым осындай тату дос болыңдар, өз тілдерінді құрметтендер. Сендердің өнерлеріңе тамсанып, риза болдым. Сендерге ризашылығымды білдіріп тәтті бауырсағымнан дәм та-

тыңдар деп алып келдім. Сау болыңдар. (Шығып кетеді).

Қорытынды: Жалпы би: «Қаражорға»

Р. ТАШЕНЕВА,
№56 «Береке» балабақшасының
меңгерушісі.
Н. РЫСБАЕВА,
№56 «Береке» балабақшасының
әдіскері.
Астана қаласы.

Тәрбиелік шаралар – тәрбие жұмысын ұйымдастырудың негізгі формасы



Гулжанат
Фазылбековна
ЖОЛДЫБАЕВА,
Тасөткел орта мектебі
директорының
тәрбие ісі жөніндегі
орынбасары.
Тасөткел ауылы,
Хромтау ауданы.
Ақтөбе облысы.

Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы, Тасөткел орта мектебінде тәрбие жұмысы «Біртұтас тәрбие тұжырымдамасына» сәйкес оқу-тәрбие жүйесі білім берудің барлық деңгейлерінде бірыңғай идеологиялық және құндылықтар тәсілінде құралды. Тәрбие жұмыстар барлық ынталы тараптар: отбасы, білім беру ұйымдары, қоғамның кең ауқымда кешенді түрде жүзеге асырылады.

Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар тұтас педагогикалық процестің өзегі бола отыра, тәрбие жұмысының 8 бағыты арқылы өтеді.

Бірінші бағыт – Қазақстандық патриотизм және азаматтық тәрбие, құқықтық тәрбие

Мақсаты: Мемлекет пен қоғамның саяси, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңсыздыққа қарсы тұратын, балалар мен жастар ортасында қатыгездік пен зорлық-зомбылыққа қарсы тұруға дайын заңдарын меңгеру және сақтау қажеттілігі бар патриот пен азаматтық қалыптастыру. «Отаным — тағдырым», «Атамекен» бағдарламаларындағы бағытқа лайық іс-шаралар өткізілді.

Мектебімізде балаларды қорғау күніне арналған «Бала құқығы — адам құқығы» тақырыбында 8 онкүндік іс-

шаралар жоспары әзірленіп, бекітілді. Іс-шаралар жоспары негізінде 9 қараша күні «Бақытты бала. Бақытты ата-ана. Бақытты отбасы» тақырыбында сурет шеруі 3-4 сыныпта ұйымдастырылып, мектептің инстаграмм парақшасында жарияланды.

11-15 қараша күндері сынып жетекшілердің ұйымдастыруымен 1-11 сынып оқушыларына «Бақытты балалық шақ», «Менің құқығым», 18 қараша күні «Құқықты тәрбие дегеніміз не?» тақырыбында тәрбие сағаттарын өткізілді. Мақсаты: Оқушылардың өз құқықтары мен міндеттері туралы білімдерін толықтыра отырып, бала құқықтарын білуге үйрету. Қазақстанның болашағына үлесін қоса білетін білімді де, ізденімпаз ұрпақ қалыптастыру. Шара аясында мектебіміздің 9-11 сынып оқушылары дене шынықтыру мұғалімі А.А. Капиннің жетекшілігімен Ақжар орта мектебінде ұйымдастырылған «Спорт және денсаулық» тақырыбында өтілген футболға қатысып, жүлделі 3-орынға ие болды. 17 қараша күні психолог А.Қ. Көлтаева 8-сынып оқушыларына «Құқықтық сауаттылық — заман талабы» тақырыбында дөңгелек үстел өткізді.

Еліне, Отанына, туған жеріне деген сүйіспеншілігін арттыру мақсатында 16 желтоқсан Тәуелсіздік күніне орай 1-11 сыныптарда бірыңғай тәрбие сағаттары өткізілді.

«Адал ұрпақ» еріктілер клубы биылғы жылы да өз жұмысын жалғастырып, белсенді жұмыстар атқаруда. Мектеп дәлізінде «Парасатты азамат» бұрышы, «Адалдық дүкені» жасақталды.

Қыркүйек айында ІІБ-ның кәметке толмағандардың істері жөніндегі аға инспекторы Қ.Т. Мырзагелдин және Айғалқа Айгеріммен «Құқықбұзушылықтың алдын-алу» тақырыбына кездесу ұйымдастырылды. Сонымен қатар учаскелік полиция Ж. Кадіржанұлының қатысуымен ұлдар арасында жиналыс өткізілді. Жиналыста оқушыларға өз құқығы мен міндеттері және мектептің ішкі тәртіп ережесіне бағынуын ескертті.

Қыркүйек айында жоспарға сай бастауыш сынып оқушылары арасында «Жолда жүру ережелерін сақтаймыз!» атты айлық өткізілді.

Екінші бағыт — Рухани-адамгершілік тәрбие

Мақсаты: «Рухани жаңғыру» құндылық негіздерін тұлғаның рухани-адамгершілік және этикалық қағидаларын, оның моральдық қасиеттерімен ұстанымдарын қайта жаңғырту туралы терең түсінігін қалыптастыру, қазақстандық қоғам өмірінің жалпыадамзаттық құндылықтарымен, нормаларымен дәстүрлерімен келісіледі. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында «Рухани қазына» шағын бағдарламасына сәйкес іс-шаралар қарастырылуы керек.

Алдымыздағы бүлдіршіндердің ел намысын қорғап азамат, жеке дара тұлға болып қалыптасуы тікелей бізге яғни педагогтарға байланысты екені анық. Оқушылардың адамгершілік қасиеттерін дамыту бағытында арнайы тәрбиелік жұмыстар жүргізілуде. Рухани-адамгершілік және этика-эстетикалық ұстанымдарын, моральдық қасиеттерін және көзқарастарын

қалыптастыру мақсатында: «Әдептілік — адамгершілік бастауы», «Әдепті елдің баласы...» атты тәрбие сағаттарын 1-11 сынып жетекшілері өткізді. «Оқуға құштар мектеп» жобасы жүзеге асырылып, мерейтойлық даталарға байланысты тәрбие сағаттар, әдеби көрме, пікірсайыс турнирі өтілді. «Қоғамға қызмет» жобасы аясында «Бірлік» еріктілер клубының және әлеуметтік педагогтың жұмыс жоспарына сәйкес «Мектепке жол», «Біз біргеміз!», «Жүректен жүрекке» қайырымдылық акциялары өтілді.

Тіл мерекесіне орай қоғамдық-гуманитарлық бірлестігімен бірге «Тіл мерейі — ел мерейі» атты сыныптан тыс шаралар ұйымдастырылды. Барлық сынып оқушылары белсенді қатысып, үздік деп танылған оқушылар марапатталды.

Ұстаздар күніне орай мектебімізде «Ұстазға тағзым!» атты мерекелік іс-шара өткізілді. Мерекелік іс-шара барысында кішкентай бүлдіршіндер ұстаздарға арналған өлең шумақтарын айтып, би билеп, ән шырқап өз өнерлерін көрсетті. Сонымен қатар 5-8 сынып оқушылары Ұстаздар күніне арналған газеттер шығарып, ұстаздар қауымын мерекелерімен құттықтап жылы лебіздерін білдірсе, 9-11 сынып оқушылары әлеуметтік желіге бейне құттықтау жариялады.

Нәтиже: оқушылардың кемінде 80%-ы жыл бойы рухани-адамгершілік тәрбие жөніндегі іс-шараларға қатысады; оқушылардың кемінде 30%-ы «Қоғамға қызмет» бағдарламасының қызметіне белсенді қатысады.

Үшінші бағыт — Ұлттық тәрбие

Мақсаты: Жеке тұлғаны жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарға бағыттау, ана мен мемлекеттік тілге, қазақ халқының мәдениетіне, Қазақстан Республикасының этностары мен этностық топтарына құрмет көрсету. «Өлкетану», «Тәрбие және білім», «Рухани Қазына».

Ұлттық тәрбие шеңберінде құндылықтар жүйесін қалыптастыру мақсатында «Ұлттық қолөнер — тәрбие көзі» тақырыбында көркем еңбек мұғалімі Б.А. Бегежанов ұлттық қолөнерден көрме жасап, оқушыларға таныстырды. Желтоқсан айында 1-11 кластарда «Ұлттық өнер — тәрбие негізі» сынып сағаттар, «Дәстүр мен ғұрып» жобасы аясында бата-тілектерді дәріптеу мақсатында 3-4 сынып оқушылары арасында «Ата жолы — ақ бата» тақырыбына іс-шара ұйымдастырылды.

Төртінші бағыт — Отбасы тәрбиесі

Мақсаты: Ата-аналарға білім беру, олардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін және балаларды тәрбиелеу жауапкершілігін арттыру.

Осы бағытта сынып жетекшілер ата-аналар жиналыстарын «психологиялық тренинг», «тәжірибе алмасу», «Педконсилиум» сияқты түрлі форматта өткізді. Жалпыадамзаттық құндылықтардың мәнін ашу мақсатында Отбасы күнін мерекелеу аясында «Отбасы құндылығы — сарқылмас қазына!» атты іс-шаралар өткізілді. 7-8 сынып оқушылары арасында «Менің сүйікті отбасым!», «Менің отбасым — менің тірегім» тақырыбына коллаждар жасады. Қазан айында қарттар күніне

орай «Қарты бар үйдің қазынасы бар» тақырыбына іс-шаралар өтілді. Мектебіміздегі «Мейірім» аналар, «Ұлағат» әкелер мектебі жұмыс жоспарына сәйкес «Бала тәрбиесіндегі әкенің рөлі», «XXI ғасыр, Қазақстандық ата-ана, өз балаңа үлгі бол!», «Бабалар аманаты» тақырыптарында іс-шаралар өткізді.

Бесінші бағыт — Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие

Мақсаты: Кәсіби өзін-өзі анықтауға саналы көзқарасты қалыптастыру, экономикалық ойлауды және тұлғаның экологиялық мәдениетін дамыту. «**Рухани жаңғыру**» бағдарламасы аясында «**Саналы азамат**» базалық бағытты қарастыру.

«Еңбек — елдің мұраты» жобасы шеңберінде 9-11 сыныптардан «Менің болашақ мамандығым» сауалнама алынса, Ұстаздар күнінде Дублер күні өтілді. «Ерте жастан басталатын экологиялық мәдениет» жобасы аясында сынып жетекшілер экологиялық сынып сағаттарын, Мектеп Парламенті «Қоқыссыз әлем» науқанын, «Табиғатты аялайық!» тазалық жұмыстарын бастауыш сынып оқушыларына «Қоршаған ортаны аялайық» атты тәрбие сағаттарын өткізді.

Сонымен қатар қазан айының 13 күні «Өзін-өзі басқару» ұйымының «Экоәлем» бағыты бойынша табиғатты қоқыстардан тазалау, табиғатты аялау, қорғау мақсатында «Таза болса табиғат, аман болар адамзат» тақырыбында 7-сыныпта плоггинг ұйымдастырылды.

Алтыншы бағыт — Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениет тәрбиесі

Мақсаты: Әрбір тұлғаның зияткерлік мүмкіндіктерін, көшбасшылық қасиеттерін және дарындылығын, сондай-ақ ақпараттық мәдениетті дамытуды қамтамасыз ететін мотивациялық кеңістікті қалыптастыру.

Зияткерлік тәрбие құндылығы білім құндылығын; зияткерлік ұстанымның құндылығын; әрбір тұлғаның көшбасшылық қасиеттері мен дарындылық құндылығын; ал ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу — кибермәдениет мен кибергигиенаны қалыптастырады. Дебат клубы «Эрнесто» оқушылардың дебаттық қозғалысы жалпыұлттық мәдени-білім беру жобасын іске асыру шеңберінде ай сайын «Ұстаздан шәкірт озар», «БК Мемлекет сөз бостандығын шектеу керек деп есептейді» тақырыптарында дебаттық турнирлер ұйымдастырды.

Жетінші бағыт — Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие

Мақсаты: Жалпы мәдени мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру, жеке тұлғаның өнер мен шынайылыққа, эстетикалық объектілерді қабылдауға, меңгеруге, бағалауға дайындығын дамыту, білім беру ұйымдарында көпмәдени орта құру.

Осы бағытты іске асырудың негізінде «Көркемөнерпаздар» үйірмесі ашылды. Нәтижесінде оқушылар ұлттық билер үйреніп, көрермен көзайымына айналды. «Балалар және театр» үйірмесінің жұмысы уақытылы жүргізіліп, балалар көріністер көрсету үшін машықтануда. Мектебімізде Жаңа жыл мерекесіне орай даярлық тобы, 1-11 сыныптарда «Төрлет, құтты жаңа

жыл!» тақырыбында ертеңгілік, кештер ұйымдастырылып, өтілді.

Сегізінші бағыт — Дене тәрбиесі, салауатты өмір салты

Мақсаты: Салауатты өмір салты, дене дамуы және психологиялық денсаулық сақтау дағдыларын, денсаулыққа зиян келтіретін факторларды анықтау біліктілігін ойдағыдай қалыптастыру үшін кеңістік орнату.

Жыл бойы дене шынықтыру пәнінің мұғалімдері Капин А.А, Жеңісұлы Е. спорттық ойындар, эстафе-

талық жарыстар, жолдастық кездесулер, 8 қыркүйек Денсаулық күніне орай «Спорт — денсаулық кепілі» атты денсаулық күнін, «Ұлттық ойын — ұлт қазынасы» атты қазақтың ұлттық ойындарын ұйымдастырды. Осы бөлімде орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын ұйымдастыруды реттейтін нормативтік құқықтық құжаттарды ескере отырып, жаңа оқу жылында тәрбие жұмысын ұйымдастырудың басым бағыттары қарастырылады.

Сыныптан тыс жұмыстардың мазмұны және ұйымдастырылуы

Оқушыларға тәрбие және білім беруде сыныптан тыс ұйымдастырылған үйірме жұмыс үлкен рөл атқарады. Оқушылардың білімін кеңейтеді, тереңдетеді, іскерлігімен дағдысын арттырады, оқушылардың өздігінен жұмыс істеуіне, жеке басының қабілеттігін көтеруге және олардың ынталығын арттырып, дұрыс демалуына көмектеседі. Оқу жұмысы мен сыныптан тыс іс-әрекет арасында өзара байланыс және орнын басушылық сабақтастық бар. Оқыту процесінде мұғалім өз оқушыларының неге қызығатындығын, даму дәрежесін және мәдени талаптарын анықтайды және осыған сүйене отырып, биология ғылымдар саласында келешекте мамандық тандауына бағдар, беру, табиғатты зерттеу қабілетін дамыту үшін оларға сыныптан тыс білім беру жұмыстарын жүргізуді бел-

гілейді. Сыныптан тыс жұмыс нәтижелері сабақ кезінде биология жөніндегі білімді, дағдыны, іскерлікті кеңейтуге пайдаланады. Сыныптан тыс жұмыста оқушылардың тірі табиғатпен тікелей өзара қатысы елеулі орын алу керек. ал табиғатпен тікелей қатысу оқушылардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттыру және оған қамқорлық жасауға бағдарланып, оны қорғаумен оның байлығын арттыру жөніндегі іскерлікке үйретуге тиіс. Оқушылардың тірі табиғатпен тікелей қатысы, әсіресе фенологиялық бақылау, оқушыларға дүние тану жөнінде тәрбие беруге мол материал береді. Мектептердің көп жылдық практикасында сыныптан тыс жұмыстың жеке жұмыс, үйірме сабағы, көпшілік шаралар деген түрлері қалыптасады. Үйірме сабағы айына екі рет өткізіледі. Мектепте «Жас биолог-

тар» үйірмесі жұмыс жасайды. Жыл басынан үйірме мүшелері жоспарға сәйкес, жүйелі түрде жұмыс жасап отырады. Үйірме мүшелерімен эстетикалық, этикалық тәрбие беру мақсатында түрлі газет жанрларға, жаңа кітаптарға, ғылым жаңалықтарына шолу жасап, әңгімелер өткізіп отырамыз. Үйірме жұмысын қорытындылау кезінде өткізілген биологиялық кештің мәні өте жоғары. Сондай жұмыстың бірі «Жер тағдыры ел тағдыры» тақырыбында өткізілген әдеби монтаж. Мұндағы алдыма қойған мақсатым — оқушыларды табиғатты аялауға, сүйе білуге баулу, экологиялық тәрбие беру. Енді осы әдеби монтаждың жоспарымен таныстырып өтейін. Әдеби монтаж «Заман-ай» әнімен ашылады.

1-оқушы: Қазақ халқының ғұмыр бойы бір қасіреттен екінші бір қасіретке ұрынып келе жатқаны тарихтан белгілі. «Ақтабан шұбырындыдан» аман қалғаны енді-енді есін жиып келе жатқанда «Кіші төңкерістің» қасіретіне ұшырады. Одан кейін елімізде аштық жариялап, аман қалғандарын «халық жауы, ұлтшыл» деген жаламен атқанын атып, атпағанын ит жеккенде азаптап өлтірді. Екінші дүние жүзілік соғысқа қатысып ер азаматтарымыздан айырылды. Әлемнің төрт бұрышына босып кеткені қаншама... Сол тоз-тозы шыққан бауырларымыздың ұрпақтары Жер Ананың түпкір-түкпірінен «елім, Отаным, Қазақстаным» деп есін жиып, енді ғана елге қайтып келе бастағанда еліміз экологиялық апатқа ұшырап жатса, біздің елдігіміз қайда?

2-оқушы: Қоғамдық өндірісті, экономиканы игеру мен дамыту барысында табиғатты тоздырып жібергенімізді

байқамай қалдық. «Табиғи байлықты игердік, оның дүлей күшін жеңдік деп жүріп» өзімізге өзіміз қастандық жасадық, Семейді полигонға айналдырдық, Аралды апатқа ұшыраттық. Тың жерді эрозияға душар еттік. Өзендерді жойдық, көлдерді құрғаттық. Осыған кім кінәлі?

3-оқушы: Химиямен жұмыс істейтін заводтар мен фабрикалардан жыл сайын атмосфераға 62 млн. тонна зиянды заттар шығарылды. Әр адамға шаққанда жылына 300 килограмнан келеді. Әсіресе, Шымкент, Жамбыл, Өскемен, Алға қалалары жағдайы аса ауыр қалалардың тобына жатады. Бұл заводтар мен фабрикалардың технологиясын жаңарту, өзгерту қажет. Ол үшін көп қаржы керек.

4-оқушы:

Төнді қауіп адамға, төнді әлемге.
Мыңқ етпейді кей ауру емдеріне,
Суыңнан мал,
Малыңнан жан уланып,
Айналды өмір өлімнің шеңберіне.
Ақыр заман төнді ме енді өңірге
Жалғыз көзді,
Немесе екі басты,
Сегіз аяқ құлындар келді өмірге!

Жүргізуші: «Табиғатқа қамқорлық жасау әрбір азаматтың міндеті әрі парасатты парызы»

Табиғаттың тарылтпасын мөлдір кәусар тынысын,

Пәк табиғат жүрегімнің тамылжыған жырысың.

Ей, адамдар, қалай ғана қатігездік жасайсың.

Ол анаң ғой, ал сен, кенже ұлысың!

Жүргізуші:

Ей, Адамдар,

Күн мен гүлден жаралған

От сезім мен мейірім содан таралған
Тіршілік иесі —
Жер анаға қараңдар!
Зор қайғыдан күрсінгенде
Ах, ұрады дүние
Жаратылыс заңдылығы бұзылса
Сонда болар кім ие?

Жүргізуші: Бүгін біздің арамызда қасиетті Жер — ана, туған халқымыздың ұлдары, ұлы ойшыл Әбу Насыр Әл-Фараби, Асан Қайғы қыл қобызын ұрпағым деп күнсіз кеткен Қорқыт аталарымыз құрметті қонақ болып отыр. Сөз кезегі сіздерде, асыл бабалар!

Жер ана: «Оу, ұрпақтарым, қасиетті жерімізді қандай қайғылы күйге түсірдіңдер, сендерге өлкеміздің байлығын, асыл қазыналарын, айдын көлдер мен теңіздерін, таза ауасын бүлдіріп, ұшқан құс, жүгірген аңдарын қырып, жойындар деп қалдырған жоқ едік қой. Көздеріңнің қарашығындай сақтап, қаймағын бұзбастан сол табиғи күйінде игіліктеріңе ұстандар деп қалдырмап па едік», - деп толғана үн қатты.

Асан Қайғы:

Құйрығы жоқ, жалы жоқ,
Құлан қайтып күн көрер?
Аяғы жоқ, қолы жоқ,
Жылан қайтып күн көрер?

Қорқыт ата:

Қара тауларың құламасын
Саялы ағаш сынбасын,
Қанаттарың қырқылмасын!

5-оқушы: Табиғатты қорғауда ата-аналардың ескерткен тиым сөздерін еске түсірейік. Олар: «Обал болады» деп, егінді, шалғынды бейсауат бастырмайды; «Көктей соласың» деп, жамандыққа жорып көкті жұлғызбайды; «Киелі құс» деп, аққуды атқызбайды; «Қарағай кессең, қаңғырып қал» деп,

өсіп тұрған ағашты тигізбейді; «Қарғысы қатты» деп жапалақ пен жарқанатқа тигізбейді».

6-оқушы: «Семей — Невада», «Азат» сияқты қозғалыстардың жұмыстарын жандандыру арқылы қазақ жеріндегі 34 полигонның үнін өшіру керек! «Арал — Балқаш және Қазақстан экологиясы ұйымының жұмыстарын халықтық іске айналдыру керек!» Экологиялық апат аймағы болып саналатын 11 облыстың тұрғындарына зардап шеккізіп отырған кәсіпорындарды қайтадан тәртіпке келтіру керек.

7-оқушы:

«Ел бірлігі керек!»

«Бейбітшілік керек!»

«Ұрпақтың амандығы керек».

Жүргізуші: Табиғатты қорғау үшін бәріміз күресейік, бір-бір ағаш егейік, текке отырмай кәріміз бен жасымыз. Таза ауа үшін терімізді төгейік.

Жүргізуші: «Қадірлі асыл, абзал бабалар ұрпақтарына қандай өсиет қалдырар екен?»

Асан Қайғы:

Пайғамбардың бағын берсін,
Сүлейменнің тағын берсін.
Әзірет әлінің айбатын берсін,
Жамбылдың жасын берсін.

Әл-Фараби:

Бата бер далам, бата бер,
Батанды бер де жата бер.
Ақторғын жерім маужырап,
Ақ таңым күліп ата бер.

Р. ИБРАГИМОВА,
Н.Н. Головацкий атындағы
орта мектебінің мұғалімі.
Жаркент қаласы,
Жетісу облысы.

Ардақтымыз – Ата заң

Мақсаты: оқушыларға конституция туралы түсінік беру, олардың заң туралы ұғымдарын кеңейту, өз құқықтарын қорғауға дағдыландыру.

Барысы:

ҚР Әнұраны шырқалады.

Қазақстан Республикасының негізгі заңы Қазақстан тарихында 1995 жылы 30 тамыз күні жалпыхалықтық референдумда қабылданды. Ата заңымыз адам құқықтары мен бостандықтарына ең басты негіз болып отырғандығы бұл күнде республиканың барша халқына аян. Осы Ата заңымызда көрсетілгендей, «адамның қадір-қасиетіне қол сұғылмайды» және «ешкімді азаптауға, оған зорлық-зомбылық жасауға, басқадай қатыгездік және адамдық қадір-қасиетін қорлайтындай жәбір көрсетуге болмайды».

Біздің еліміздің ең жоғарғы құндылығы — адам және азамат. Ата заңымыз бойынша еңбек ету, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдау, білім алу, тынығу, ар-ождан бостандықтары бар.

Ең бастысы — «әркім ҚР Конституциясын және заңдарын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, абыройы мен қадір-қасиетін құрметтеуге міндетті».

Ата заңымызды ардақтау, оны құрметтей білу, өз құқымызды біліп және өзгенің құқын құрметтеп сыйлау әрқайсымыздың азаматтық парызымыз.

Бұл құнды құжат болашақта да Қазақстан халықтарының Конститу-

цияда көрсетілген еркі мен бостандығына кепіл бола берері сөзсіз. Ата заңымыздың аясында оқып, білім алып, еңбек етіп тәуелсіз еліміздің экономикасын өркендете түсуге үлес қосып келеді.

Конституциямызды қастерлеп құрметтей білу — парызымыз. Әрбір Қазақстан азаматы, әсіресе, болашақ иесі — жастарымыз өз құқықтарын біліп, оқып, үйреніп, заң шеңберінде жүретін болса, өз құқы бұзылмай, өзгеге де зиянын тигізбейтіні белгілі. Ата заңымызда сол үшін де әрбір азаматтың еркі мен құқы қорғалған. Ата заң қай кезде де әділдікке, адалдыққа бастайтын шамшырағымыз бола береді.

Ата заңым — атқан таңым, жанған бағым!

Болашаққа жаңа жол тарта алатын,
Ізгіліктің қақтырар бар қанатын.
Әр жолынан бақыт пен бал таматын,
Ата заңым құрып тұр салтанатын.
Алтын кітап бұл менің қолымдағы,
Жарық жұлдыз жөн сілтер жолымдағы.

Қорғаным боп және де қолдауым боп,

Ар-намысым болып тұр бойымдағы.
Жаралғандай өмірім гүл мен нұрдан,
Әрбір сөзі ақ жүрек үннен туған,
«Мың тіріліп, мың өлген» мына біздер,

Бір қазақпыз — алдаспан күнге ұмтылған.

Көкіректе өзеннің тасқыны бар,

Сонда жарып шығады тасты шынар.
Сезімдерде селдер бар буырқанған,
Алақанда келер күн жастығы бар.

Қазақстан — тыныштық, ырысты
аймақ,

Мартендерде қып-қызыл құрыш
қайнап.

Ақ көгершін ұшырдық бар ғаламға,
Жатқан жоқпыз жауығып қылыш
қайрап...

Көк ту болып тіл қатты армандарым,
Арман кудым асқақтап алданбадым.

Ата заңым — ардағым, қасиетім,
Сенсің, жалғыз атқан таң, жанған
бағым! (Әзірбайжан Қонарбаев)

Ата заң — Арқа тірегім

Туғанда заман бұлағай,

Бұлқынып қолға ту алдық.

Күлімдеп қарсы ап күн арай,

Бөркімізді атып қуандық.

Бодан боп сан жыл басқаға,

Басқан-ды қайғы еңсені.

Тәуелсіздік таңы атып,

Ел болдық міне еңселі.

Тәуелсіз елміз бүгінде,

Ата заң — арқа тірегім!

Қазақстан — ата жұрт,

Отан деп соғар жүрегім.

Қоныстанған туған жеріме,

Бақытты әр ұлт өкілі.

Сыйланған бірлік еліме,

Ата Заң — оның кепілі.

Туысқандық достықпен,

Бірлігіміз әлі шыңдалсын.

Ата заң шашып шапағат,

Өміріміз біздің нұрлансын! (Садуа-
қас Абдынасырұлы)

Қорытынды.

Қаламқас ТІЛЕНБАЕВА,

**Ә. Махутов атындағы орта мектептің
ағылшын тілі пәні мұғалімі.**

Төлеп селосы,

Бейнеу ауданы,

Маңғыстау облысы.

Тарих – ғасырлар куәсі

Мақсаты:

- Қазақ хандығы құрылуының тари-
хи оқиғалар тізбегін еске түсіре оты-
рып, танымдарын арттыру;

- Тарихи ұлы тұлғалардың ерлікте-
рін насихаттай отырып, отансүйгіш-
тікке тәрбиелеу;

Көрнекілік: «Қазақ елі», қазақтың
ұлы хандары мен батырларының фо-
тосуреттері, Қазақстан еліндегі батыр-
ларға арналған ескерткіштердің фото

суреттері, халық күйлерінің жазбала-
ры

*Әбілмансұрдың «Сабалақ» атануы
атты көрініс көрсетіледі.*

(Төрде Төле би), қасында 1-2 ақ-
сақал. Есіктен үсті басы алба-жұлба,
шашы сабалақ-сабалақ, бірақ көзі
отты, сөзі өткір бала кіреді)

*«Қорқыт-қоңыр» күйі қобыздың
орындауында.*

Бала: Ассалаумағалейкум, биеке! -

деп сәлем беріп, анадай жерге отырады, астына биіктеу етіп шапанын бүктеп қояды, өзі қыран бүркітке ұқсайды.

Төле би сынай қарап:

Қай баласың, аты-жөнің,
Барма еді әке-шешен, аға, інің?

Адам болсаң — хан текті, құста — сұңқар,

Байқасам, келіседі соған түрің.

Құс болсаң, ақ сұңқардың балапаны,

Адам болсаң қазақтың нағыз ханы.

Шырағым, Төремісін, Қарамысың,
Жөніңді бастан аяқ айтшы қане?

Бала: Атым да, жөнім де жоқ бір баламын,

Дәм айдап тентіреген бейшарамын.

Әке-шешем, ел-жұртым, туғаным жоқ,

Атымды сіз қойсаңыз құп қыламын.

Төле риза болып: Ендеше, «Сабалақ» болсын сенің атың,

Сөзің пысық, жауабың берген ба-
тыл.

Қой жаясың, байқармыз одан әрі,

Сынақтан өтіп жатса мұның затын.

(Сабалақтың мойнына қоржын іліп,
қолына таяқ ұстатып, шығарып сала-
ды).

Төле би:

Артынан бақыландар баланың бұл,

Келбеті ақ сұңқарға ұқсап ол тұр.

Түбінде сыннан өтіп білінер бұл,

Тұқымы екендігі асыл тектің.

2-жүргізуші: «Абылайдың таққа оты-
руы» атты көріністі тамашалаңыздар!

(Сахнада хан тағында Әбілмәмбет отыр).

Әбілмәмбет: Шырағым, неге шап-
тың Абылайлап,

Босады жүйкем қатты ағамды ой-
лап.

Әкең кім? Ел-жұртың кім, туғаның
кім?

Жөніңді бастан аяқ айтшы жайлап.

Сабалақ:

Жан аға, қазақ-қалмақ ерегесі,

Мұндайда ердің қозар делебесі.

Қысылған соң аузыма түсіп кетті,

Абылай — атам, мен оның немересі.

Шын атым — Әбілмансұр әкем қой-
ған,

Өз әкем шабындыда басын жойған.

Сұрасаң, әкем аты — Уәли хан,

Дариға-ай, кез кеткен соң шығады
ойдан.

Әбілмәмбет: Қарағым, анықсың ба,
Әбілмансұр?

Сағынып жүруші еді сүлдерім құр.

Бір баланың қалғанын естуші едім,

Әбілмансұр екенің түрінде тұр.

(Әбілмәмбет Әбілмансұрды құшақ-
тап көріседі)

Әбілмәмбет: Жамағат, тақ иесі осы
емес пе?

Өздерің көрдіңдер ғой қылған ісін.

Халайық, әкесі еді мұның хандық,

Тәңірім жаратыпты артық жан ғып.

Мен-дағы қартайып ем, еріншек-
теп,

Шүкір енді, тағына ие болып өзін
қалдың.

(Абылайды таққа отырғызады,
халық үстіне шапан жауып, басына
хан қалпағын кигізеді. Осы кезде
билер, батырлар сахнаға шығады,
Бөгенбай батырдың қолында ақ ту
болады)

1-жүргізуші: Абылай хан сайланады,
Алыстан орыс, қытай ауыр салмақ.

Жақыннан тыншытпайды қалың қалмақ.

Артында ор, алдында кер, жан-жағы жау,

Дағдарған алаш енді қайда бармақ?

Абылай отызға жетпей алғыр, жігерлі қайрат-қуатымен ел билігіне араласады. Абылай бірінші ел билігі, екінші қарулы күш болуы керектігін түсінді. Төле би, қаз дауысты Қазыбек би, Бұқар жырау, оның ақ туын ұстаушылар қаракерей Қабанбай батыр, қанжығалы Бөгенбай батыр, шапырашты Наурызбай батыр сияқты қолбасшылары болды.

Олай болса қазақ билерінің **өсиет сөздеріне** құлақ түрелік.

Төле би:

Бір бала бар атаға жете туады,

Бір бала бар атадан өте туады.

Бір бала бар кері кете туады,

Атадан жақсы ұл туса,

Елдің туы болады.

Атадан жаман ұл туса,

Көшінің ең соңы болады.

Арадан шыққан жау қиын,

Таусылмайтын дау қиын.

Шанышқылаған сөз қиын,

Дәл осындай жағдайда

Пана болмаса өз үйің,

Жазылмаса дерт қиын.

Іске аспаған серт қиын,

Ақылыңнан адасып,

Өзің түскен өрт қиын.

Не істерінді біле алмай,

Ашиды сонда бас, миың.

Әйтеке би: Әйтеке би жаман мен жақсыны жіктей келе былай деген:

Жақсы деген адамның

Алды-арты бірдей анық болар.

Жақсы деген ісінің

Бас-аяғы қанық болар.

Жаман деген кісінің

Алды-арты бірдей жау болар.

Жаман деген ісінің

Бас-аяғы бірдей дау болар.

2-жүргізуші:

Батырлар «Абылайлап» асығыпты,

Ойына алмайды екен асылықты.

Жасап тұрған жауына қарсы шауып,

Қалмақты Алатаудан асырыпты.

Қалмақтың ханы Қалдан Церенге малдан бөлек, сол шабылғанның ішінде бірталай ұл мен қыздар кетіпті. Солармен бірге Абылай хан да тұтқынға түседі. Соны сұрасып, қазақтан елші жіберейік деп қазақ билері Қазыбекті жіберген еді.

Көрініс: (Сахнада қонтайшы отыр. Қарауыл кіріп келеді) Баяу күй ойналып тұрады.

Қарауыл: Күн нұрынан жаралған ұлы қонтайшы ием! Қазақ хандығынан Қазыбек би бастаған елшілік келіп тұр.

Қонтайшы: Кірсін!

Қазыбек келіп: Мен Қазақ елінің аманатын алып келдім, кешегі соғыста тұтқынға түскен ұл-қыздарымызды, басшысыз ел жетім демекші, Абылай ханды тұтқыннан босатып, елге қайтару үшін келген елші болам.

Жөн сұрап барған Қазыбекке қонтайшы: - Кешке шейін бір жауап қайтарамын, жауап қайтпай қалатын күн болса, ат-тонның амандығында еліңді тапқаның теріс болмас, - дейді.

Сонда Қазыбек:

Біз қазақ деген мал баққан елміз,

Ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз.

Елімізден құт-береке қашпасын деп,

Жеріміздің шетін жау баспасын деп,
Найзаға үкі таққан елміз.

Ешбір дұшпан басынбаған елміз,
Басымыздан сөз асырмаған елміз.
Достығымызды сақтай білген елміз,
Дәм-тұзымызды ақтай білген елміз.

Атадан ұл туса, құл боламын деп тумайды,

Анадан қыз туса, күң боламын деп тумайды.

Ұл-қызды қаматып отыра алмайтын елміз.

Сен қалмақ болсаң,
Біз қазақ қарпысқалы келгенбіз,
Сен темір болсаң, біз көмір,
Еріткелі келгенбіз.

Қазақ-қалмақ баласы табысқалы келгенбіз,

Танымайтын жат елге, танысқалы келгенбіз.

Танысуға көнбесең, шабысқалы келгенбіз.

Сен – қабылан болсаң, мен – арыстан,
Алысқалы келгенбіз.

Жас үйреткен жас тұлпар жарысқалы келгенбіз,

Тұтқыр сары желіммен жабысқалы келгенбіз.

Берсең жөндеп бітімінді айт,
Не тұрысатын жерінді айт! - дейді.

(Сонда қонтайшы не дерін білмей сасып қалады)

Қонтайшы: Осылардың өзі алыстан келген елшілер ғой, сұрағанын берерміз, алдымен қонақ үйге апарып, жақсылап күтіндер.

(Қалмақтар тұрып): Ал, қазақтар, қонақ үйге жүріңдер!

Көрініс: «Абылайдың өсиеті»

(Төрде басын ұстаған Абылай хан отыр, жанында Бұқар жырау)

Бұқар жырау: Уа, Абылай, төрт құбылаң сай, 70-ке тарта ұл-қызың бар, еліңді жаудан азат еттің, енді арманың не? Тыншитын кезің болды емес пе?

Абылай хан: Иә, иә, мені тыншытатындай не хал бар енді? Қазақтың арқасын тамға, аузын нанға жеткізгем жоқ. Елімнің бірлігін сақтар тірлікке жеткізбедім. Елімді екі бірдей айдаһардың ортасында қалдырып барамын.

Бұқар жырау:

Уа, Абылай, хан ием,
Асқар таудай алып ең.
Қазағым деп жанып ең,
Қазағым деп налып ең.
Өзіңді-өзің танып ең,
Намыс отын жағып ең,
Уа, Абылай, хан ием,

Қорғаным ең, бағым ең, - деп орнынан тұрып шығып кетеді.

Абылай хан орнынан тұрып: - Уа, халқым, бірлігінді сақта, жерінді сақта, елдігінді сақта, менің айтар өсиетім осы, - деп шығып кетеді.

1-жүргізуші: Абылай, Бұхар жырау жайында сақталған аңыздар.

Түнде түс көрдім, дейді Абылай. Табытта жатыр екенмін. Басыма ілінген үш жүздің жалауын үш тобыр жұрт жұлып әкеткелі тұр. Табытымның бір бүйірінде арыстан, екінші бүйірінде айдаһар отыр. Аяқ жағымда бір топ үрім-бұтағым. Уәлиден тараған бір үрім-бұтағым маған құран оқып жатыр. Қасымымнан өрбіген бір тентегім қолына қанжарын ұстап мені

қорғап тұр. Ал мен өліп жатсам да, екі бүйірімде отырған арыстан мен айдаһарға кезек қарап, мыналардан қалай құтыламын деп жанталасудамын. Осы түсімді жорып берші Бұхар аға! - дейді қатты толқу үстінде отырған хан.

Бұхар біраз тұнжырап тұрады да, біраздан соң:

Түс жору түлкі аулағанмен тең, кейде ізіне дәл түсесің, кейде шет кетесің, сөйтсе де жорып көрейін.

Сөйлеңіз, көмекей әулие, - дейді Абылай.

Қырыққа келмей табытта жатсаң — өмірің ұзақ болады екен. Басыңа жалау тігіліп, үш бірдей топ таласып жатса, үш жүзге бірдей хан болады екенсің. Бірақ хан атына ие болғанмен, халқыңа ие бола алмайды екенсің. Сен өлген күні үшеуі үш жаққа ыдырап кетеді екен. Табытта жатып, екі бүйіріндегі арыстан мен айдаһардан қалай қашып құтылам деп қорықсаң, өле-өлгенше еліңнің екі бүйірінде тұрған екі мемлекетке жалтақтаумен өтеді екенсің. Ал аяқ жағында тұрған үрім-бұтағыңның ішінен бірі құран оқып, бірі қанжар қайраса, Уәлидің ұрпағынан тараған бір тұқымың атын қағазда, ал Қасымнан шыққан бір ұрпағың атын майданда қалдырады екен, депті.

Сонда мен өзім қайда қаламын? - депті Абылай.

Оған Бұхар жырау:

Басыңа үш жалау босқа тігілді ме? Ісінді ел ұнатса, үш жүздің жүрегінде қаласың, деген екен.

Осы ел аузында сақталған, хан мен жырау арасындағы болған әңгіме сол өз тұстастарынан бастап, бүгінге дейін

естіген адамды толғантпай қоймайды. Болжаудың күші жүрек тебіrentетін шындығында, ел арасында қалыптасқан психологиялық формасын тауып, түстің құпиясына үнілу арқылы халыққа саясаттың бетін ашып, жүрегіне ауызбірлік ұялату мақсатында. Қазақ халқының кейінгі тағдыры, үш жүздің ауызбірлігі туралы нақыл өсиет. Ханның өзіне егер ісінді халық ұнатса ғана халықтың жүрегінде қаласың деп берілген бағдар.

2-жүргізуші: «Қоржын» ойыны (Қоржыннан асық алып сұраққа жауап береді)

1. Жұма күндері қазақтардың баратын жері? (Мешіт)

2. Өмірде не жетім?

Өмірде тоғыз жетім бар.

Халқына сенімсіз болса — хан жетім.

Ханы ақылсыз болса — халқы жетім.

Кеңесшісі ақылсыз болса — әкім жетім.

Суы жоқ құдық — жетім.

Ұлы жоқ әке — жетім.

Қызы жетесіз болса ана — жетім.

Шәкіртсіз ұстаз — жетім.

Ата-анасы жоқ бала — жетім.

3. Жоқты бар, ашты тоқ ететін кім?

Әке қанша мейірімді болса да, ананың жөні бөлек. Жоқты бар, ашты тоқ ететін де ана. Анасыз бала ұйықтамайды, қатықсыз айран ұйымайды.

3. Елді кім, үйді кім бүлдіреді?

Елді өсекші бүлдіреді, үйді ақылсыз бала бүлдіреді.

Әкім ақылсыз болса — ел тозады, өсек әкімді өсірмейді.

4. Үйдегі алтын қазық кім?

Үйдегі алтын қазық — ана. Ана ақыл-

ды болса, бала дана болады. Ана тәрбиесі қызға үлгі, әке тәрбиесі ұлға үлгі. Ана — ақылшын, әке — қамқоршын.

5. Батырлар туралы мақал-мәтелдер айту.

1-жүргізуші: Абылай бабаның аңсаған арманына да жеттік. Еліміз тәуелсіздік алды, басқа ұлттармен теңесіп, көк туымызды желбіреттік. Біз бабалар өсиетін, аманатын ұмытқан жоқпыз.

Олардың аруағына сыйына отырып, істерін алға жалғастырып келеміз.

Бинур Назатхановна САГАДИЕВА,
«Қарасу орта мектебі» КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі.
Кіші Қарасу ауылы,
Жарма ауданы,
Абай облысы.

Балалармен дос бола отырып, тәрбиелеу

Ата-аналар жиналысының сценарийі
Мақсаты: ата-анамен баланың арасындағы түсіністікті ұйымдастыру.

Аудиториясы: 7 сынып.

Көрнекілігі: интерактивті тақта, түрлі ұлағатты сөздер мен мақал-мәтелдер.

Ұраны: «Достықта өмір сүрейік, балалар!»

(Жиналыс балалардың қатысуымен жүргізіледі)

Ұйымдастыру бөлімі. Эпиграф:

«Баланың болашақта қатарынан қалмай жақсы азамат болуы — әр ата-ананың ізгі арманы». Қ. Толыбаев.

Оқушылар хормен:

О, ата-анам,

Таянышым, тірегім

Бар бақытты бір басыңа тіледім

Бізді жақсы болса екен деп қашанда

Лүпілдейді сенің жайсаң жүрегің

Сынып жетекші:

- Қайырлы күн, оқушылар, ата-аналар! Мен бүгін сыныбымыздың жыл бойғы жұмысын қорытындылайтын ата-аналар жиналысын бастағалы отырмын. Құрметті ата-аналар жиналысқа қош келдіңіздер! Бүгінгі жиналысымызда мынадай сұрақтар қарастырылады. Қалай ойлайсыздар, неліктен ата-аналар балаларымен жиі ренжіседі, мүмкін бір-бірін түсінбейтін шығар. Балалары ата-анасының жұмыстан шаршап келгендігін түсінбесе, ата-аналарының өз балаларының қызығушылықтары туралы түсінуге де уақыты болмайды. Көптеген ата-аналар баладан талап етіп тәрбиелеуге бейім тұрады. Балаларға мұндай тапсырма нұсқаулар тыңдай беру ауыр тиеді. Осыдан келіп екі жақта түсініспеушілік пайда болады.

- Қалай ойлайсыздар, одан да бірігіп

келісімге келіп достықта өмір сүрген жақсы емес пе?

Мен бүгін сондықтан жиналысты сайыс түрінде өткізбекпін.

Жиналыс бағдарламасы:

Ата-аналар мен балалар екі топқа бөлінеді.

I. «Сөйлемді аяқтау» жаттығуы.

1. Жанұя бұл -.....
2. Менің ата - анам бұл
3. Менің баламның үрейі.....
4. Отбасының тірегі
5. Үйдегі қорқыныш.....
6. Жанұядағы дәстүрдің бірі-.....
7. Менің баламның ең асыл арманы.....

ны.....

8. Жанұядағы мереке.....

II. «Мен туралы қандай пікірде?»

Бұл бөлімнің шарты: ата-аналары балаларының, балалары ата-аналарының сапалық қасиетін жазады. Балалар ата-ананың, ата-анасы баласының сапалық қасиеті жазылған қағаздарын алмастырады.

III. «Сөзсіз түсінемін» жаттығуы.

Ата-аналар балаларға понтомимо арқылы жұмбақ жасырады.

IV. «Тосын сұрақ». Ата-аналарға сұрақ қойылады.

Балаңыздың бойынан нені ұнатасыз, нені ұнатпайсыз?

Балаларға сұрақ қойылады.

Ата-анаң сен туралы не ойлайды?

VI. «Тауып көр» ойыны.

Көңілді әуен ойнап тұрады...

Содан соң әр баланың көзі байланады ата-аналардың орны ауыстырылады, әр бала өз ата-анасын адаспай тауып биге шақыруы керек.

Балаларға ұнтаспадан ата-ана туралы хадистер тыңдатылады.

Жиналыс соңында жыл бойғы қорытынды бойынша үлгілі оқушылар мен белсенді ата-аналар марапатталды.

Қорытынды.

«Оң қанатымыз әкеміз, сол қанатымыз анамыз, бауырларымыз аман-сау болсын. Өйткені олар — біздің өткеніміз, бүгініміз, келешегіміз», - деп жиналысымызды аяқтаймын. Қатысқандарыңызға көп-көп рахмет.

Гүлшат Құттыбиқызы

СЫДЫКОВА,

Бозой орта мектебі мұғалімі.

Шалқар ауданы,

Ақтөбе облысы.

Еліміздің білімді ұрпағымыз

Мақсаты: топтық сайыс өткізу арқылы оқушылардың білімін анықтау, өнерлерін тамашалау. Оқушылардың білімге деген құштарлығын арттыру.

Көрнекіліктер: нақыл сөздер, өлеңдер.

Әдісі: сайыс.

I. Кіріспе бөлім: «Еліміздің білімді

ұрпағымыз» атты сайысымызға қош келдіңіздер.

Бәйгеге түсіп жарыспай,
Жүйріктің бағы жанар ма.
Білім мен өнер жарысып,
Тәрбие, тәлім табар мән.
Бұл бәйге – ойдың бәйгесі,
Кім жүйрік ойға, сол алда.
Ал, келіндер, келіндер,
Біріңе-бірің еріндер.
Білімінді тексеріп,

Ойынға қатысып көріңдер. Ортаға ойынға қатысушыларды шақырамыз.

- Апталығымыз аналарымыздың мерекесімен қатар келгендіктен біз тақырыбымызды да аналарға арнадық. Сайысымыз бірнеше кезеңнен тұрады. Олар:

1. Таныстыру. Топтың аты. Ұраны;
2. Ребус шешу;
3. Мәнерлеп оқу;
4. «Білімді топ» сайысы;
5. «Теңге ілу» ойыны;
6. Көрініс;
7. «Мақалдың жалғасын тап»;
8. «Ана туралы әндер» байқауы;
9. Сөз құрақ.

- Олай болса, құрметті қонақтар, сайысымыздың әділ бағасын берер әділ қазылар алқасын сайлап алайық.

II. Негізгі бөлім:

1. Әр топ өзін таныстырып, ұрандарын айтады;
2. Ребус шешу;
3. Мәнерлеп оқуға кезек береміз;
4. Сұрақ-жауап сайысы бойынша оқушыларымыздың білім сапасын анықтаймыз. «Білімді топ» сайысы.

1-топ

1. Қазақстан Республикасының

мемлекеттік тілі қай тіл? (Қазақ тілі)

1. Қазақтан ғарышқа тұңғыш ұшқан ғарышкер кім? (Т. Әубәкіров)

2. Көру мүшесі. (Көз)

3. 100 жыл. (Ғасыр)

4. Жылдан құр қалған жануар. (Түйе)

5. 9 мамыр қандай күн? (Жеңіс күні)

6. Үш биді атандар. (Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би)

7. «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінің авторы кім? (Абай)

8. Ұлы Отан соғысына қатысқан батыр қыздар. (Әлия, Мәншүк)

9. Абайдың әжесі кім? (Зере)

10. Заттың санын білдіретін сөз табы. (Сан есім)

11. Абайдың әжесі ертегіні қалай бастаушы еді? (Бұлдыр-бұлдыр күн өткен, бұрынғыда кім өткен?)

12. Қабанбай батырдың азан шақырып қойған есімі кім? (Ерасыл)

13. Күн мен түннің теңелетін күні. (22 наурыз)

14. Буын деген не? (Сөзде қанша дауысты дыбыс болса, сонша буын болады)

15. «Таяқ тастам жер» тіркесі қандай мағына береді? (Жақын жер)

5. «Теңге ілу» ойыны.

- 1 жұмыртқа 5 минутта піседі. 3 жұмыртқа неше минутта піседі? (5 минут)

- Отбасында 3 ұл бар. Олардың әрқайсының бір-бір қарындасы бар. Отбасында неше бала бар? (4)

- 5 үйрек ұшып барады. Біреуін атып түсірді, нешеуі қалды? (1, қалғаны ұшып кетті)

- Төрт бұрышты үстелдің бір бұрышын кескенде неше бұрыш болады? (5)

6. Әр топтың сахналық көріністерін тамашалайық.

I топ. В. Сухомлинский «Ақ шаш»;
II топ.. «Не тәтті?»

7. Мақалдың жалғасын тап.

1. Ананың көңілі балада, (баланың көңілі далада)

2. Әке — асқар тау, ... (ана — бауырындағы бұлақ, бала — жағасындағы құрақ)

3. Ана — біздің күніміз, ... (біз — ананың гүліміз)

4. Қарға баласын аппағым дер, ... (кірпі баласын жұмсағым дер)

5. Әкесін сыйламаған кісіні ... (баласы сыйламайды)

6. Адам болатын бала... (алысқа қарайды)

7. Ердің анасы — ... (елдің анасы)

8. Кітап — білім бұлағы, ... (білім — өмір шырағы)

9. Оқусыз білім жоқ, ... (білімсіз күнің жоқ)

10. Білекті бірді жығар, ... (білімді мыңды жығар)

11. Даусың қандай сырлы еді,
Табиғатты тыңдатқан.

Көркің қандай сырлы еді

Таң шолпанмен астасқан, - демекші, ән сайысына кезек береміз.

12. «Сөз құрақ» ойыны.

- Аналарың сендерді қалай еркелетеді?

- «Құлыншақ» сөзінен мағыналы бірнеше сөз құраңдар. 1 минут уақыт беріледі.

Қорытынды.

Жеңімпаз оқушыларды марапаттау.

Әсел Ғинаятқызы

ҚАУНБЕКОВА,

Р. Сағымбеков атындағы №18 орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі.

Аппаз ауылы,

Қарқаралы ауданы,

Қарағанды облысы.

Қызықты математика



**Роза Серікқызы
ЖУКЕЕВА,**
«Спортқа дарынды балаларға арналған мамандандырылған облыстық мектеп-интернаты» КММ математика пәні мұғалімі.

**Орал қаласы,
Батыс Қазақстан облысы.**

Мақсаты: оқушылардың математика пәні бойынша алған білімдерін стандартты емес жағдайларда, өмірде қолдана білуге үйрету. Оқушылардың ынтасын, зейінін арттыру, алған білімдерін тереңдету, тиянақтау. Оқушылардың логикалық ойлауын, сана-сезімін жан-жақты дамыту, зеректілігін қалыптастыру, қызығушылығын, белсенділігін арт-

тыру, танымдық, шығармашылық ізденістерін ұштау. Білім алушыларды өз бетімен бірлесе әрекет жасап жұмыстануға, ой-пікірлерін ашық, еркін айтуға, өзара еңбектерін бағалай білуге тәрбиелеу.

Сайыстың өтілу барысы:

1-жүргізуші: Қайырлы күн, құрметті ұстаздар, қымбатты оқушылар!

2-жүргізуші: Мектебімізде математика күні аясында 9 «а», «ә» сыныптары арасында өткізгелі отырған «Қызықты математика» атты сайысымызға қош келдіңіздер!

1-жүргізуші: Орыс ғалымы М. Ломоносов «Ақыл-ойды тәртіпке келтіретін — математика, сондықтан оны оқу керек», - деген болатын. Олай болса, бүгін сіздер математиканың жұмбақты да, тартымды әлемімен танысасыздар.

2-жүргізуші: Сонымен қатар, бұл әлемнің қаншалықты қызықты, әрі сан түрлі екендігіне көз жеткізесіздер.

1-жүргізуші: Сайыста сіздерге әр түрлі сұрақтар мен тапсырмалар ұсынылады.

2-жүргізуші: Жеңіп шығу үшін сіздер белсенділік танытып, берілген сұрақтарға тезірек ойланып, жауап берулеріңіз керек және тапсырмаларды дұрыс орындауларыңыз қажет.

1-жүргізуші: Олай болса, біздің сайысқа қатысқалы отырған оқушыларымызды ортаға шақырайық.

2-жүргізуші: Мектебіміз спортқа дарынды балаларға арналған мектеп болғандықтан, сіздерге мына бір спорттық суреттердің ішінен өздері-

ңізге ұнағанын таңдауларыңыз сұралады.

1-жүргізуші: Жаксы, суреттеріңізді таңдап болсаңыздар, баршамыз ортада шаттық шеңберін құрайық.

2-жүргізуші: Тапсырма, әр сайыскер таңдаған суреттері бойынша қысқаша мәлімет беріп өту керек. Ал, бастайық. (Оң жағындағы оқушыдан бастайды)

1-жүргізуші: Тамаша! Көп рахмет! Көптеген мәліметтер алдық. Олимпиада жүлдегерлерін білдік. Сіздерге де осындай жетістіктерге жетіп, биіктен көрінулеріңізге тілектеспіз.

2-жүргізуші: Оқушылар енді қолдарыңыздағы суреттер бойынша жазғы олимпиада спорт түрлері 1 номерлі үстелге, ал қысқы спорт түрлері 2 номерлі үстелге орналасуларыңыз сұралады. (Екі сынып араласып топқа бөлінеді)

1-жүргізуші:

Шын жүйрік шабысынан танылады,

Нақты білім, терең ой саналады.

Баға берер, әділ қазы ортамызда,

Сіздерге құрметпен қол соғылады.

Ойынымыздың алдында білім сайысының әділ бағасын берер әділ қазылар алқасымен таныс болыңыздар.

2-жүргізуші: (Әділ қазылар алқа мүшелерімен таныстыру)

1-жүргізуші: Ойынымызды бағалау тәртібімен әділ қазылардың өздері таныстырып өтсін.

2-жүргізуші: Бақ пен бап сыналар бұл жарысқа қатысып отырған оқушыларға сәт сапар тілей отырып, сайысымызды бастаймыз.

1-жүргізуші: Ең алдымен сайыскерлер мен көрермендерді сайыс кезеңдерімен таныстырып өтейік.

Сайыс кезеңдері: (екі жүргізуші кезектесіп оқиды)

1. Топ таныстырылымы;
2. Математикалық эстафета;
3. Логикондар;
3. Жеті керемет;
4. Үй тапсырмасы;
5. Сыйлық.

2-жүргізуші: Ендеше, сайысымызды бастайық. Сайыстың шарты бойынша, 1-кезеңінде топтар өздерін таныстырады. Әрбір топ өзінің тобының атын, ұранын анықтап, өздерін таныстырады. Әзірлену уақыты – 2-3 мин, ал қорғау уақыты – 2 мин. Іске сәт!

1-жүргізуші: Берілген уақыт аяқталды. Топтардың қорғау ретін анықтайық, мына қағаздарды суырайық. 1-ретте- -----, 2-ретте- ----- топтары қорғайды. Ортаға алдымен ----- тобын шақырайық. Рахмет, орындарыңызға отыруларыңызға рұқсат.

(Топтарды қол соғып, қошеметтеп отырайық)

2-жүргізуші: Сайыстың 1-кезеңі бойынша бағалау үшін сөз кезегін әділ қазыларға берейік.

1-жүргізуші: Рахмет.

Сынның да сыны бар ғой сыналартын,

Әр түрлі білім сырын ұға алатын.

Жылдамдық керек мұнда әрі өткірлік,

Сыналып әр секундпен жүре алатын.

2-жүргізуші: Сайыстың 2-кезеңінде орындалатын тапсырма Математикалық эстафета «Кім шапшаң?». Бұл турда сіздерге 12 математикалық сұрақтан беріледі. Сол сұраққа тез, дұрыс жауап берулеріңіз қажет. Әр дұрыс жауап 1 ұпаймен есептелінеді.

1-жүргізуші: ----- тобына сұрақтар, бастаймыз.

1. Қандай сан барлық сандарға қалдықсыз бөлінеді? (0)

2. Бір жанұядағы 5 ұлдың бір-бірден қарындасы бар. Жанұяда барлығы қанша бала бар? (6)

3. Үстелдің 4 бұрышы бар. Егер бір бұрышын кесіп тастаса, неше бұрыш қалады? (5)

4. 5 алманы 5 қызға тең бөліп беру керек және де себетте бір алма қалу керек. (1 алманы себетпен қоса беру керек)

5. Жазықтықта қиылыспайтын екі түзу? (Параллель түзулер)

6. Көпбұрыш қабырғаларының қосындысы? (Периметр)

7. Шеңбер нүктесін оның центрімен қосатын кесінді? (Радиус)

8. Квадраттық функциясының графигі? (Парабола)

9. Үшбұрыштың берілген төбесіндегі бұрышына сыбайлас бұрыш? (Сыртқы бұрыш)

10. Шеңбердің кез келген екі нүктесін қосатын кесінді? (Хорда)

11. Дәлелдеуді қажет етпейтін тұжырым? (Аксиома)

12. Қарсы жатқан катеттің гипотенузаға қатынасы? (Синус)

2-жүргізуші: ----- тобына сұрақтар, бастаймыз.

1. Ең кіші натурал сан. (1)
2. 7 май шам жанып тұр. Екеуі сөніп қалды, қанша май шам қалды? (2)
3. Екі жұп жылқылар 40 км шауып шықты, әр жылқы қанша км шапты? (40 км)
4. Бос ыдыстың ішінде қанша жаңғақ бар? (0)
5. Тік бұрышты үшбұрыш туралы теорема (Пифагор теоремасы)
6. Тік бұрыш жасап қиылысатын екі түзу? (Перпендикуляр)
7. Үшбұрыштың төбесін қарсы жатқан қабырғасының ортасымен қосатын кесінді? (Медиана)
8. Дәлелдеуді қажет ететін тұжырым? (Теорема)
9. Барлық қабырғалары тең тіктөртбұрыш? (Квадрат)
10. Дөңгелектегі ең үлкен хорда? (Диаметр)

11. Іргелес жатқан катеттің гипотенузаға қатынасы? (Косинус)

12. Тік бұрыштан үлкен, жазық бұрыштан кіші бұрыш? (Доғал бұрыш)

1-жүргізуші: Сайыстың 2-кезеңі бойынша жинаған ұпайлар санын айту үшін сөз кезегін әділ қазыларға берейік.

2-жүргізуші: Рахмет. Сайыстың 3-кезеңінде орындалатын тапсырма «Логикондар». Бұл тапсырмада әрбір командаға берілген математикалық ұғымдарды өздері білетін түсініктерімен толықтырып, жалғастырып жазу керек. Әр топқа 4 ұғымнан беріледі.

(Осы тапсырмалар жазылған қағаздар топтарға үлестіріледі)

Тапсырмаларды алдыңыздар. Әзірлену уақыты 3 мин, ал қорғау уақыты – 3 мин. Іске сәт! (Оқушылар берілген

бетті флипчартқа жапсырып, жалғастырып жазады)

1-жүргізуші: Берілген уақыт аяқталды. Ортаға келесі болып шығатын «-----» тобын шақырайық, т.б. (Топтарды қол соғып, қошеметтеп отыру)

2-жүргізуші: Сайыстың 3-кезеңі бойынша бағалау үшін сөз кезегін әділ қазыларға берейік.

1-жүргізуші: Рахмет. Сайыстың 4-кезеңіндегі тапсырма «Жеті керемет». Оқушылар, берілген тапсырманың керемет екендігін дәлелдеуіңіз керек.

2-жүргізуші: Оқушылар! Әрбір топ ұяшықты таңдайды. Тандалған ұяшық тапсырмаларын жазып отырасыздар. Бірінші, бірінші жолдан «-----» тобы ұяшықты таңдаңыздар, «-----» тобы № ұяшықты таңдады, енді келесі «-----» тобы да бірінші жолдан таңдайсыздар, № ұяшықты таңдады, № ұяшығы қалды. Енді төменгі жолдан таңдайсыздар . . . (1-жүргізуші тапсырмаларды топтарға беріп тұрады)

(Ұнайлары топтарға беріледі, әр топ үш ұяшықтан таңдайды)

1-жүргізуші: Әзірлену уақыты – 5-7 мин, ал қорғау уақыты – 3 мин.

2-жүргізуші: Берілген уақыт аяқталды. Ортаға «-----» тобын шақырайық. (Топтарды қол соғып, қошеметтеп отыру)

1-жүргізуші: Соңғы жетінші керемет тапсырмасы сандықта берілген. Сандықты ашып жетінші кереметті көріп, білейік.

«Шығыстың жарық жұлдызы – Әл-Фараби»

«Туған жеріміздің мақтанышы — А. Тайманов»

«Тағдырын ғылымға тапсырған — А. Жұмаділдаев»

«Жерлесіміз — Н. Темірғалиев»

(Слайдтан оқылады)

2-жүргізуші: Тапсырманы анықтадыңыздар, енді топтар кезектесіп тұлғаларды таңдайсыздар, бірінші ----- тобы таңдаңыздар, екінші ----- тобы таңдайды, келесі ----- тобы, қалғаны ----- тобы сіздерге. Белгіленген уақытқа үлгергендеріңізше жұмыстанып, жауап бересіздер.

Әзірлену уақыты — 4 мин, ал қорғау уақыты — 3 мин.

1-жүргізуші: Сайыстың 4-кезеңі бойынша бағалау үшін сөз кезегі әділ қазыларға берілсін.

2-жүргізуші: Рахмет. Өздеріңізге белгілі сайыстың 5-кезеңіндегі үй тапсырмасы «Ерте, ерте, ертеде», яғни математикалық ертегі құрастырып келулеріңіз керек болатын, әзірленген ертегілерді әділ қазыларға тапсыруларыңыз сұралады. (Уақыт қалса мазмұнды бір ертегіні оқыту).

1-жүргізуші: Сайыстың 5-кезеңін және барлық сайыстың қорытындысын әділ қазылар жинақтағанша, біз сайыстың соңғы кезеңіне кірісе берейік.

2-жүргізуші: Сайыстың соңғы кезеңін көрермендермен ойнаймыз. Бұл кезеңде сыйлықтар ойналады. Сыйлықтар жұмбақпен жасырылған, шешуін тапқан көрермен сыйлығын алады.

1-жүргізуші: 1-сыйлық ойналады. Жауабыңыз қабылданды, дұрыс жауа-

бын көрейік. Дұрыс таптың, Жарайсың!

Алтын сандықтан сыйлығыңызды алыңыз. *(Таба алмаған жағдайда топ мүшелерінен сұралады)*

2-жүргізуші: 2-сыйлық ойналады. Жауабыңыз қабылданды, дұрыс жауабын көрейік. Дұрыс таптың, Жарайсың!

Алтын сандықтан сыйлығыңызды алыңыз. *(Таба алмаған жағдайда топ мүшелерінен сұралады)* т.б. жалғасады. *(Осылайша кезектесіп аяқталады)*

1-жүргізуші: Біз сыйлықтарымызды ойнатып болдық. Енді сөз кезегін әділ қазыларға береміз.

(Әділ қазылар сөйлейді)

2-жүргізуші: Сонымен біздің сайысымыз өз мәресіне жетті. Бүгінгі сайысқа қатынасып, өз білімдерін, ұшқыр ойларын білдірген құрбыларымызға тағы қол шапалақтап қошемет көрсетіп жіберейік!

1-жүргізуші: Ортаға бүгінгі кеште ерекше танылған топ, яғни сайыс жеңімпаздарын шақырайық. Құттықтаймыз! *(Басқа топтарға да беріледі)*

Математикасыз өмір сүру мүмкін емес. Уақытты алтынға балап, әр сағатын санап жүретін адам, математика амалдарына ұшыраспай қоймайды. Сағатпен еңбек етеміз, уақытпен демаламыз, тамақты өлшеп пісіреміз, есептеп сауда жасаймыз дегендей математикасыз өмір сүру мүмкін емес.

2-жүргізуші: Бүгінгі сайысымызға қатысқан, көрермен болған оқушыларға, ұстаздарға көп-көп рахмет! Сайысымыз аяқталды.

Әз наурыз – жаңару мен жаңғырудың бастауы

*Наурыз, тойы тамаша,
Наурыз тойы жаңаша.
Табиғат та тамаша,
Тамылжып тұр жараса.
Наурыз келді еліме,
Наурыз келді жеріме.
Байлық бақыт тілеймін,
Бүкіл қазақ еліне!*

М. Ломоносов атындағы Қалалық орталық кітапханада «Әз наурыз – жаңару мен жаңғырудың бастауы» фольклорлық сағат мерекелік кеш өтті.

Мақсаты: Ұлыстың ұлы күні наурыз мерекесін тойлау. Ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып жайында қарапайым түсінік беру. Ата-бабаларымыздың кейінгі ұрпаққа мұрас еткен асыл мұрасын қадірлеп, қастерлеуге, қасиетін түсінуге баулу. Ұлттық дәстүрдің ерекшеліктерімен таныстыру. Қазақ халқының салт-дәстүрлерін балалардың бойына сіңіру. Балаларды ұлттық салт-дәстүрді, мұраларды танып-білуге, сыйлап, түсінуге үйрету. Балалардың ой-қиялының, шығармашылық белсенділігінің және бейнелі ойларының дамуына ықпал ету.

Қыдыр ата бата беріп, Ұмай ана аластап, сахналық көрініс қойылды. Наурыз әже шашу шашып, наурыз

көшенің дайындау тәсілі туралы ақпараттар айтылды. Киіз үй құрылып, жабдықтарымен таныстырылып, диірмен, келі-келсапқа тары түйіп, жарма тартып әжелер оқырмандарға көрсетті. Өнерпаздар наурыз туралы өлеңдерін оқып, би билеп, ән ша-



шуларын арнады.

Оқырмандар жарапазан айтып жарысты. Ұмыт болып бара жатқан «Селт еткізер», Ұйқыашар дәстүрін кітапхана қызметкерлері сахналық көрініс ретінде көрсетті.

«Ең әдемі киім — қазақ ұлтының киімі», - қазақ халқының ұлттық киімдерінің түрі де, үлгісі де еш халықтан кем болған жоқ. Оның көркем үлгілері әлемнің этнографиялық мұражайлары мен көрмелерінен орын алған. «Ең әдемі киім — қазақ ұлтының киімі» атты қызметкерлер мен оқырмандар арасында қазақша

киімдерін таныстырып, дефиле өтті

Ұлттық ойындар — ерте заманнан қалыптасқан дәстүрлі ойын-сауықтардың бір түрі. Оның бастауы тым тереңде, ғасырлар қойнауында жатыр. Осы ойындар негізінде әр халық әртүрлі жаттығулар жасау жолымен денешынықтыру ісінің негізін салды. «Ұлттық ойындар халық қазынасы» арқан тартыс, күш сынаспақ, асық, ләңгі, ауыр салмақты гир көтеру ойнатылып, ойынға қатысушылар марапатталып, сыйлықтар табысталды.

«Дастарханың кең болсын, пи-





ғылың оған тең болсын», «Дастар-
қанда дәм тұрса, үйде мән тұрады»
деген мақал-мәтелдің қолданылуы
сөзімізді айшықтай түседі. Дастар-
қанның молшылығы — байлықтың,
бірліктің, жақсылықтың, тоқшы-
лықтың және тыныштықтың белгісі.
Қазақ халқының тұрмысында тағам,
аспен тікелей байланысты кең етек
жайған ырым-кәделер, салт-дәстүр-
лер де бар. «Нұр себеле ұлыстың ұлы
күні» Ұлттық тағамдар көрмесі қо-
йылып, таныстырылды. «Дәстүрлер
жаңғырығы» этнографиялық кітап

көрмесі таныстырылды. «Наурыз
көже — бірлік пен молшылық бас-
тауы» қазанға көже, ыстық бауыр-
сақтар пісіріліп, қала тұрғындары-
на таратылды.

Осындай шаралар ұлт руханияты-
ның дамуына жол ашып, келер ұр-
паққа баға жетпес мұра қалдыруға
септігін тигізеді.



**Назерке Абатқызы
ЖӘЛЕЛОВА,
М. Ломоносов атындағы
қалалық орталық кітапхана
менгерушісі
Ақтөбе қаласы.**

Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері журналы

Құрметті оқырман қауым!

Қолдарыңызға тиіп отырған журнал мектеп, мектепке дейінгі, арнайы, жоғары оқу орындары мұғалімдері мен оқытушыларына, жалпы оқырмандарға арналған. Журналға «Казпочта», «Ернұр пресс», «Евразия Пресс», «Экспресс почта» және Post.

kz сайты арқылы жазылған тиімді.

Жазылу ай сайын жүргізіледі.

Мекен-жайымыз: 050036, Алматы қаласы, Мамыр-2, 13-7.

Индекс 75489

**Қиын
алыңыз да,
жазылыңыз!**

		Басылым индексі АБОНЕМЕНТ																												
«Мектептегі мерекелер тәрбие жұмыстарының сценарийлері»		75489																												
		Комплекті саны																												
2025 жылға, айлары																														
<table><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>кайда</td><td colspan="12"></td></tr></table>																		кайда												
кайда																														
		(почта индексі)		(мекен-жайы)																										
кімге				(аты, жөні)																										
ПВ		орны		Тасымалдау карточкасы																										
				75489																										
				Басылым индексі																										
Бағасы		Жазылу мекен- жайын өзгерту		...тенге ...тиын		...тенге ...тиын		комплекті саны																						
2025 жылға, айлары																														
<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td></tr><tr><td>кайда</td><td colspan="11"></td></tr></table>				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	кайда														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12																			
кайда																														
кайда				(почта индексі)		(мекен-жайы)																								
кімге						(аты, жөні)																								